

l'emperador Ferran I⁷⁵, amb la qual cosa Panvinio es plantejà seriosament de fer un viatge a Alemanya. El monjo servita també li torna a transmetre poques esperances de la carta que el veronès havia enviat al cardenal Ghislieri⁷⁶.

6. En cartes anteriors Pantagato havia demanat una recomanació per a S. Tetti. Sembla que a la fi Panvinio ha pogut ajudar a la causa, en la qual també hi ha pres part el cardenal Farnese.

7. Aquí tenim una al·lusió a les inscripcions en què estava treballant en aquests moments Panvinio, que molt probablement són les que conformen el recull dels MSS BAV Vat. Lat. 6035 i Vat. Lat. 6036. Pantagato en lloa l'ordre en què pensa col·locar-les, que s'ha de considerar el primer intent d'ordenació moderna, i espera que totes siguin autèntiques, donant entenent que era habitual imaginar-ne de falses i donar-les per bones. En els *Fasti* Panvinio havia escrit que pensava publicar un llibre sobre inscripcions antigues de Roma, Hispània i Itàlia (p. 401).

8. De les sis inscripcions que Pantagato tenia a Santa Maria in Via hem pogut trobar-ne tres, dues de les quals es troben transcrites en una carta anterior a Paolo Manuzio, la núm.

91. Es corresponen amb CIL VI 8543 i 24616.

La tercera, per una altra part, l'hem extreta dels dos manuscrits que pertanyeren a O.

---

⁷⁵ A l'estiu de l'any 1558 Panvinio es trobava a Venècia vetllant l'edició d'alguns dels seus llibres. Tenia un permís del cardenal Farnese per tres mesos, que va haver d'ajornar, perquè encara no s'havia acabat la tasca editorial, a pesar de les seves penalitats econòmiques. Aquesta migradesa de recursos va fer que es plantejés de canviar de mecenes i que sol·licités un ajut al rei Felip II i a l'emperador Ferran I, als quals havia dedicat *Romanorum principum... i Reipublicae Romanae...*; finalment, va obtenir ajuts de tots tres. Vg. al respecte J. Carbonell (1991), pp. 321-322.

⁷⁶ Vg. el comentari de la carta 92.

Panvinio, esmentats a la nota de comentari precedent, tots dos fets de retalladures d'inscripcions tant escrites a mà com impreses. Al f. 49r. del Vat. Lat. 6036 tenim, amb lletra impressa, aquesta tercera inscripció:

«*Romae, ad D. Mariae in uia, apud Octauium Pantagathum*»

D · M · CN · DOMITIO · VITALIONI

VIXIT · ANN · XIII · MENS · XI · DIEB · XXIII

CN · DOMITIVS · THALLVS · ET · IVNIA

CHARIS · FILIO · BENEMERENTI · FECE

5 RVNT · ET · SIBI · ET · LIBERTIS · LIBERTABVS

QVE · POSTERISQVE · EORVM

Es correspon amb CIL VI 16980 i l'única divergència que presenten ambdues és a la l.2, ja que al CIL trobam la transcripció DIEBVS, mentre que Panvinio col·loca DIEB.

Al f. 52v. del mateix manuscrit trobam també la segona inscripció -és a dir, CIL VI 24616- en lletra impressa i amb l'epígraf «*Roma, apud O. P.*».

A part de les sis del convent, també esmenta «*quella de la nuova tavola*», que deu referir-se a la placa de bronze que va aparèixer a la vinya d'Uberto Ubaldini, CIL VI 1492, que també es troba entre les transcrites en la carta 91.

9. Panvinio va publicar aquesta obra *Reipublicae Romanae commentariorum libri tres* a Venècia durant l'estiu de l'any anterior, 1558. Pantagato encara no l'ha rebuda.

10. Ja són gairebé en mans de Maffei i Egio els *Fasti* de Panvinio. El repartiment es farà tal com veïem en la carta 92 que Pantagato ho proposava a Panvinio: A. Agustín ha donat ordres als de casa seva de Roma que els facin arribar a Pantagato i aquests els els entregará

pròximament.

11. Aquesta altra obra de Panvinio es va publicar a Basilea també el 1558 amb el títol *Romanorum principum et eorum quorum maxima in Italia imperia fuerunt libri IIII. De comitiis imperatoris liber*. El mes de desembre del mateix any va sortir un índex de llibres prohibits, entre els quals potser hi hauria aquest de Panvinio, tal vegada degut a la pàtria de l'editor, com sabem per un comentari de Pantagato a P. Vettori, parlant d'Henry Étienne⁷⁷.

12. Nova al·lusió a les inscripcions que Panvinio ha trobat amb les grafies X X, que Pantagato li indicà que eren les corresponents als denaris, amb la qual cosa el veronès les inclourà en uns apartats sobre els diners, *de pecuniis* o *de re talentaria*, els quals el servita espera tenir aviat a les mans.

13. Pel que fa al dubte de la grafia MAMAEA / MAMMAEA, hem de dir que la trobam en emissions de monedes de l'emperador Alexandre Sever, la mare del qual era Júlia Mammea, però sempre amb geminada⁷⁸, contràriament al que exposa Pantagato.

15. Pantagato torna a treure el tema de la taula de bronze de què parlava a Panvinio en la carta 92, la transcripció de la qual li enviarà pròximament (CIL VI 1492). Per a les cites dels autors Estaci i Marcial remetem, doncs, al comentari d'aquesta. El monjo fa

---

⁷⁷ Vg. carta 77.

⁷⁸ Així ens ho demostren les llegendes de diverses monedes de RIC, vol. V. Trobam també aquest mot en els *Scriptores Historiae Augustae*, en Eli Lampridi, Juli Capitolí i Flavi Vopisc, sempre amb la geminada, així com en Dió Cassi (LXXVIII 30, 3).

conjectures sobre l'etimologia d'*Arruntius*, tot assimilant-la a l'etrusc Arruns.

16. Com també ja s'ha dit en aquesta mateixa carta, la qüestió del repartiment dels *Fasti* per a B. Egio i A. Maffei ja està resolta i en un dia o dos ja els tindran.

17. G. Faerno ha esmentat a Pantagato un motiu prou convincent perquè els *Fasti* de Panvinio no es trobin venals a Roma. El monjo torna, per tant, a tranquil·litzar Panvinio pel que fa a l'índex de llibres prohibits.

18. Pantagato transmet instruccions per a Carlo Sigonio de part d'Antonio Agustín. Recordem que Sigonio vetllava a Venècia la impressió de l'edició de Fest del bisbe d'Allife, el qual estava preocupat per les possibles errades de l'edició i no volia que ningú més que Sigonio s'encarregàs d'aquesta tasca.

19. En algunes cartes anteriors Panvinio demanava actes de conclaves, però finalment no se li varen poder enviar. Veiem aquí com Pantagato delega aquesta tasca en Faerno. Panvinio, al mateix temps, també havia demanat el mateix favor a Agustín⁷⁹.

20. La inscripció és CIL II 2713. També la trobam escrita de mà de Pantagato al MS BAV Vat. Lat. 5237, f. 81r., tot i que el CIL, erròniament, atribueix aquesta transcripció a A. Bassianus. L'error rau en el fet que, en el mateix manuscrit, ff. 202-223, hi ha la *sylloge*

---

⁷⁹ Sabem això per la resposta d'Agustín a Panvinio: «*Diro prima delle cose di conclavi non saper cosa alcuna, ma penso che Mons(ign)or di Telesia habbia il tutto, et qualche cosa M(esser) Thomas del Giglio, M(esser) Carlo di Fano et M(esser) Gabriel Selvago, et ho inteso che il vostro car(dina)le ne havea parechi*», J. Carbonell (1991), p. 297 (06-01-1559).

Alexandri Bassiani d'inscripcions, entre les quals, al f. 211, en tenim una altra transcripció. Molt probablement la de Pantagato del f. 81 sigui la primera documentació d'aquesta inscripció. Aquesta transcripció, presentada pel CIL com si fos de Bassianus, presenta a la l. 4 la lliçó ORD, quan Pantagato, tant en la carta que acabam d'editar com en el f. 81 del citat manuscrit, transcriu ORO.

Pantagato afirma que l'ha obtinguda a través del portuguès Achille Staço (1524-1581), el qual havia viscut molt de temps fora del seu país. En la dècada de 1550 s'establí a Roma per uns anys com a bibliotecari del cardenal Sforza i féu amistat amb P. Manuzio i, com veim, també amb O. Pantagato.

21. Per les dades que apunta Pantagato, fa al·lusió a la inscripció CIL VI 1686, que es troba transcrita en la carta 91 d'aquest inventari. Les abreviatures que desperten la curiositat del monjo són VE FL AVG P P, és a dir *v(ir) e(gregius) fl(amen) Aug(usti) p(er)p(etuus)* i S D S, a saber *s(acer)d(os) S(aturni)*.

22. La inscripció és CIL IX 2333. Es troba també al MS BAV Vat. Lat. 6035, f. 55r., manuscrita d'Antonio Agustín, i després la tornam a trobar als ff. 60r. i 60v., aquests dos últims cops amb lletra impresa i amb correccions fetes a sobre pel mateix Agustín. No hi ha variants respecte a l'edició del CIL. Panvinio l'havia publicada en els *Fasti*, però amb algunes errades, per la qual cosa Agustín, que n'havia pogut fer una inspecció ocular, li n'envià la nova transcripció. La resta de documents del bisbe que Pantagato enviarà a Panvinio juntament amb aquesta inscripció són dades sobre els reis de Sicília⁸⁰.

---

⁸⁰ Vg. aquesta carta d'Agustín a Panvinio del 26-12-1558: «*Hora mando questa a Padre Ott(avi)o perche vi la mandì insieme con certa annotatione di anni et Re di Sicilia citra et ultra cavata di molti instrumenti del n(ost)ro vescovato, che forse non vi dispiacerà confirmandovi nelle cose gia sapute, et forse con qualche guadagno come io*

95. O. P. A O. PANVINIO

1. Novament Pantagato es refereix a l'índex de llibres prohibits que Pau IV havia fet sortir el mes de desembre de 1558. El monjo en té alguns, pocs, que són en la llista i que haurà d'entregar.

2. Ja s'ha esmentat en cartes anteriors el canvi de domicili de Panvinio. Aquest devia fer coincidir la seva arribada a Venècia amb una reunió dels agustins i d'aquí els mots de Pantagato «*è ben fatto che vi truoviate a quel Capitolo*».

3. Pantagato expressa una altra vegada el seu agraïment a Panvinio i al cardenal Farnese per haver cercat un lloc a Venècia per a Scipione Tetti.

4. Tenim aquí notícia de l'entrega de les obres de Panvinio que havien romàs a casa d'Agustín, a Roma, ja que ell va partir cap a Allife sense repartir-les. Per a Angelo Masarelli, bisbe de Telese, no hi ha hagut cap exemplar. O. Pantagato s'adona també que l'exemplar de Maffei té algunes mancances.

5. Les dues inscripcions corresponen al CIL IX 2338 i 2337 respectivament. La primera d'elles presenta una petita variant respecte al text del CIL, en la l. 2 REC en comptes de RECT. Onofrio Panvinio arxivà la segona d'aquestes inscripcions per duplicat i avui dia podem veure-les al MS BAV Vat. Lat. 6035, f. 60r. (manuscrita) i als 52v. i 128r. (amb

---

desidero» J. Carbonell (1991), p. 285.

lletra d'impremta, la primera de les quals va acompanyada d'anotacions manuscrites de Panvinio).

6. És la inscripció CIL VI 1492, transcrita en la carta 91.

7. La majoria d'inscripcions de què es parla aquí són a la carta 91. Per altres cartes sabem que en va rebre una trentena de Brescia, enviades per un amic seu d'allà, el qual no l'autoritzà a mostrar-les a Panvinio.

8. Gentil Delphini (?-1559) era un canonge de Sant Joan del Laterà, protector de Fulvio Orsini. Pantagato dóna la notícia de la seva mort.

9. Una vegada més Pantagato dóna instruccions d'Agustín a Sigonio sobre l'edició de Fest, amb una expressió gairebé idèntica a la de la carta anterior, núm. 94.

96. O. P. A O. PANVINIO

1. Panvinio partirà cap a Venècia. Panvinio li dóna l'enhonorabona, a més, pel permís que ha obtingut -segurament deu ser per poder viure fora del claustre- i per un ajut econòmic. Arran de les penalitats econòmiques sofertes a Venècia quan imprimia els seus llibres, a l'estiu de 1558, va sol·licitar subvencions al seu patró, el cardenal Farnese, al rei Felip II i a l'emperador Ferran I. En cartes anteriors hem vist també que es plantejava canviar de patró i havia fer temptatives, com ara una carta que va enviar al cardenal A. Ghislieri. Per tant, li ha estat concedit un ajut econòmic per part d'algun dels que hem esmentat.

2. En la carta 92 Pantagato no tenia gaire esperances d'una carta que Panvinio havia enviat «a l'*Alessandrino*», això és Antonio Ghislieri, però si es tracta d'una referència al mateix, veim que va tenir èxit.

3. Scipione Tetti volia anar a Venècia i Pantagato encarregà Panvinio de cercar-li un bon lloc. D'això se n'ocupà aquest i també el seu cardenal, A. Farnese, però ara Pantagato torna a insistir-hi.

4. Un amic de Brescia va enviar a Pantagato trenta inscripcions procedents d'allà, les quals voldria poder fer a mans de Panvinio, però no vol lliurar-les-hi sense el permís de l'amic. Sabem que Ottaviano Maggio era de Brescia, però difícilment pugui ser identificable amb l'amic de les inscripcions, ja que també mantenia relacions cordials amb Panvinio i no hagués ni calgut demanar-li autorització per mostrar-les-hi.

5. En la carta 94 Pantagato afirmava tenir sis inscripcions al convent de Santa Maria in Via, de les quals n'hem trobat tres. Vg. el comentari a la carta 94.

6. Com ja ha fet en una carta anterior, Pantagato torna a queixar-se que encara no té aquest llibre de Panvinio, que fa ja més de mig any que ha sortit publicat.

7. La preocupació que alguna de les obres de Panvinio, especialment les publicades a Basilea, figuràs entre l'índex de llibres prohibits que Pau IV va publicar el desembre de 1558 feia que Pantagato demanàs noves aquí i allà.

8. C. Sigonio es va encarregar de vetllar l'edició de Fest que havia elaborat A. Agustín, el qual en va quedar molt content i agraït, ja que Sigonio va ser molt acurat.

9. Aquesta frase es refereix segurament a les poques expectatives que tenia Panvinio del seu patró Alessandro Farnese; per això Pantagato li aconsella que no abasti nous camps sense saber si pot comptar amb el cardenal per als projectes que ja té en marxa.

10. Achille Staço va mostrar a Pantagato una inscripció trobada a Covadonga, que aquest féu arribar a Panvinio (vg. carta 94), CIL II 2713.

11. Horatio Orsini deu haver fet arribar les transcripcions d'aquestes dues inscripcions, CIL VI 1492 i 1686, que es poden trobar al f. 137r. del MS BAV Vat. Lat. 5237⁸¹ i a la carta

---

⁸¹ Vg. la transcripció d'aquesta en el comentari de la carta 92.

91 d'aquest recull respectivament.

12. Tot seguit vénen una sèrie de crítiques i correccions a la redacció de Panvinio del capítol "*De iure ciuitatis Romanae*", de l'obra *Reipublicae Romanae Commentariorum*...

97. O. P. A P. VETTORI

1. No sabem què vol dir «*il colpo ricevuto*», perquè sembla, a primera vista, que la salut de Pantagato va patir una forta sotragada, tot i que al *Codex rationum* no tenim més que una minsa factura pagada al «*pharmacopolae*».

2. Pantagato rebé l'edició acabada de sortir de les *ad familiares* de Ciceró, editades per P. Vettori.

3. Al·lusió a una obra que tenia preparada P. Vettori de la *Poètica* d'Aristòtil, per a la qual no trobava editor.

4. L'editor L. Torrentino va demanar diners a P. Vettori per assumir la impressió d'aquesta obra, com va esmentar, queixant-se'n, Pantagato en la carta 82.

5. Pantagato va tenir prou problemes per mantenir les rendes de l'abadia de Santa Maria delle Giumare, a Sicília, i va haver de pledejar per seguir-ne gaudint.

6. Bartolomeo Cavalcanti (1503-1562) era un florentí contrari als Mèdici, que s'hagué de refugiar a Ferrara quan Cosimo va assolir el poder. Allà va ser un protegit del cardenal Hipòlit d'Este, amb qui va viatjar a França. Potser va conèixer O. Pantagato en aquesta etapa de Ferrara o potser ho féu posteriorment, a Roma, on s'establí i va participar en negociacions diplomàtiques importantíssimes al servei del Papa Pau III. Posteriorment anà a viure a Pàdua, des d'on devé enviar aquest llibre a Pantagato, i ja no se'n pogué fins a la

mort.

7. Roberto de Nobili, per a qui Pantagato i Vettori s'havien encarregat de cercar el millor professor (vg. les cartes 17 a 23) va morir primerencament.

98. O. P. A J. MATAL

1. Jean Matal (1520-1597), que havia estat secretari d'Antonio Agustín, el qual va conèixer a la universitat de Bologna, es troba vivint fora d'Itàlia i té bons contactes amb persones properes al bisbe Arràs, per la qual cosa ha emès una carta al nostre monjo tota plena d'esperança, és a dir, que li pot ajudar a mantenir les rendes de l'abadia de Santa Maria delle Giumare, a Sicília.

2. Potser es tracti de Juan Páez de Castro, a qui Felip II nomenà el seu cronista el mes de setembre de 1555. Per tant, podria molt bé defensar els interessos de Pantagato ja que era una persona propera al rei, que també ho era de Sicília, on hi havia l'abadia del nostre monjo.

3. Aquesta és l'única ocasió en tot l'epistolari en què és esmentat aquest nom. No obstant això, per la seva aparició en el *Codex ratiomum*, podem pensar que Giusto Piscatore era el representant de Pantagato en l'abadia de Santa Maria delle Giumare. Vg. entre els ingressos del 1556: «*Georgio Quiello acc. ref. N. HS CXXXIII H reliquum sui aeris alieni mutui, a Iusto Piscatore VII id. Dec. ▽4*».

4. Francesco Richardot, persona propera al bisbe d'Arràs, que és A. Perrenot de Granvelle.

5. Aquest Arnedo és qui ha posat calúmnies i ha aconseguit engegar un plet contra Pantagato, tot reivindicant per a si l'abadia de Santa Maria delle Giumare.

6. Efectivament, està documentat que el Papa Eugeni IV (1431-1447) va ser qui va deslliurar l'abadia de tot dret reial l'any 1434. Aquesta informació suposa la clau per a l'èxit en el procés judicial, ja que el problema que pugui tenir Pantagato per mantenir-se com a abat potser es degui al fet que s'ignori que l'abadia no depèn de la reialesa.

7. Aquesta és, veritablement, la quantitat que any rera any en el *Codex rationum* consigna Pantagato com a entrada procedent de l'abadia, vint-i-cinc auris escudats, des de 1548, primer any de gaudi de les rendes, fins 1561, any que s'acaba la redacció d'aquest document.

8. Juan Vega era en aquells moments el virrei de Sicília.

9. En el *Codex rationum* tenim notícia de dues despeses per a un plet: el 1552, «*Liti de iure Abbatiae exp(ensa) f(ero) N. HS CCCLXI*» i el 1554, «*In litem recuperatoriam exp. f. N. HS DC*».

99. O. P. A O. PANVINIO

1. Es tracta d'un ajut econòmic per a les seves obres, que Panvinio ha demanat al rei Felip II. Més endavant, en la carta 101, es confirmarà positivament aquesta subvenció.

2. Horatio Orsini havia mal interpretat una carta de Carlo Sigonio i es pensava que Panvinio havia d'anar a Roma i no un full imprès que aquest havia de remetre-hi, com deia la carta. Pantagato, que inicialment ho havia entès bé, va ser confós també per H. Orsini.

3. Antonio Agustín, el qual fa arribar a Panvinio totes les inscripcions que va trobant en la seva diòcesi.

4. Un amic de Brescia havia mostrat a Pantagato trenta inscripcions procedents d'allà, les quals vol lliurar a Panvinio, però necessita el permís d'aquell. Al convent en té sis, de les quals hem pogut trobar-ne tres, CIL VI 8543, 16980 i 24616. Vg. el comentari a la carta 94, en què hi ha la transcripció.

5. Scipione Tetti volia anar a Venècia i Pantagato, aprofitant que Panvinio coneix bé el lloc, fa que aquest li cerqui un bon lloc.

100. O. P. A O. PANVINIO

1. Antonio Agustín és aquest "*Monsignore*" a qui Pantagato ha de fer arribar les proves de la impressió de l'edició de Fest que ha vetllat Carlo Sigonio, el qual també n'havia començat una edició, de Fest, que mai no arribaria a port. C. Sigonio va ser molt rigorós i acurat amb aquesta edició d'Agustín, la qual cosa li va valer l'apreci -i no més la temença de la seva competència- per part d'aquest.

2. Sembla ser que Panvinio ja ha col·locat Scipione Tetti en un bon lloc a Venècia, lloc desitjat per aquest, per la qual cosa Pantagato demanà la seva influència a Panvinio.

3. És un jove de Brescia, sempre lloat per Pantagato. Potser es tracti de l'amic de Brescia que va mostrar la trentena d'inscripcions al monjo, però tampoc no en tenim cap prova.

4. Antonio Agustín, a qui Pantagato havia de fer arribar a Allife el correu de Panvinio. Amb G. Faerno, en canvi, com que aquest el visitava sovint, podia intercanviar les notícies de paraula.

5. Al·ludeix a un ajut econòmic que Panvinio havia demanat al rei Felip II o a l'emperador Ferran I, ja que ho havia fet a tots dos.

101. O. P. A O. PANVINIO

1. Panvinio tenia projectat anar a Venècia, però passant per Parma; Pantagato no ha rebut la confirmació d'aquell que el viatge vagi segons el pla previst.
2. Francisco de Vargas, ambaixador de Felip II a Roma.
3. No sabem qui és aquest amic de Panvinio que visità Pantagato.
4. En cartes anteriors Pantagato demanava a Panvinio si tenia notícies sobre un ajut econòmic que havia sol·licitat del rei Felip II i ara en trobam la confirmació positiva.
5. Panvinio té sempre projectats una sèrie de viatges, que Pantagato li sol desaconsellar sovint, com ara.
6. Carlo Sigonio vetllava la impressió de l'edició de Fest que havia fet Antonio Agustín i Panvinio va remetre a aquest les primeres proves, sense fer-les passar per les mans de Pantagato. El bisbe d'Allife en va quedar molt satisfet.
7. Qui es trobava a Nàpols era A. Agustín, on anava per cercar inscripcions i monedes per a ell i per a F. Orsini, *«que és el seu principal interlocutor en aquest tema i amb qui mantingué una freqüència epistolar gairebé setmanal durant aquesta època [allifenca]»*⁸².

---

⁸² J. Carbonell (1991) p. 22.

8. Ottavian Maggio és un jove de Brescia, molt apreciat i sempre alabat per Pantagato.

9. A. Agustín volia saber l'arbre genealògic dels prínceps de Capua i així ho demanava a Panvinio el mes de gener de 1559: *«Ho bisogno di saper li Principi di Capua specialmente d'un Landolfo che fu al tempo di Tancredo Nomando dal 1050 vel circa, perche credo fussi allhora fatto un instr(u)m(ent)o, il piu antiquo che io ho. Fa mentione di costui Blondo de Italia illustrata nel principio del Abruzo, et forse colui fu chiamato Consule overo Proconsule»*⁸³

10. Ja fa uns mesos que Pantagato promet a Panvinio que li enviarà la transcripció de sis inscripcions que té a Santa Maria in Via més la d'una trentena provinents de Brescia, per a les quals necessita, emperò, una autorització de l'amic que les hi ha mostrades.

11. Scipione Tetti volia anar a Venècia, per la qual cosa Pantagato va demanar a Panvinio que li cercàs allà un bon lloc a la cort d'un noble, per exemple. En cartes anteriors ja li havien trobat lloc Panvinio i el seu cardenal, A. Farnese, i ara Panvinio se'n desdiu.

12. En la carta 96 veïem que Horatio Orsini havia mostrat a O. Pantagato unes inscripcions, perquè aquest les fés arribar a Panvinio, però després li va dir que ell mateix s'encarregaria d'enviar-les-hi.

13. Pantagato fa a continuació un seguit de correccions al text que Panvinio li devia remetre

---

⁸³ J. Carbonell (1991) p. 297, carta del 6-1-59.

anteriorment, presumiblement de la seva obra *Reipublicae Romanae Commentariorum*.

14. Achille Maffei, així com també Benedetto Egio, havia estat molt de temps a rebre la nova edició dels *Fasti* de Panvinio perquè aquests exemplars havien romàs a casa d'A. Agustín, que havia partit cap a Allife sense fer el repartiment. Quan finalment pogueren obtenir-los, en el de Maffei mancaven unes pàgines, però en realitat no era així, com veim en aquesta carta.

15. Precisa al·lusió cronològica del moment que li fou entregat l'exemplar dels *Fasti* a Benedetto Egio.

16. Gentile Delphino era un canonge de Sant Joan del Laterà, que havia estat protector de Fulvio Orsini. Aquesta és la seva necrològica.

17. Amb aquestes misterioses paraules Pantagato dóna a entendre a Panvinio que A. Agustín anirà a Sicília. Vg. la carta 104, en la qual explica d'on ha tingut aquesta informació privilegiada, que sap fins i tot primer que l'interessat.

102. O. P. A O. PANVINIO

1. No sabem a qui puguin anar adreçades aquestes cartes que Panvinio ha d'entregar en el convent dels Servites de Venècia, però potser són comptes retuts per Pantagato als seus superiors o tal vegada tenguin a veure amb l'assumpte de l'abadia de Sicília.
2. Un amic de Brescia va enviar a Pantagato una trentena d'inscripcions d'allà i ara aquest no li deixa mostrar-les a Panvinio.
3. Tenim ara la confirmació de la notícia que, veladament, anticipava Pantagato en la carta anterior.
4. Aquestes notícies són repetides de la carta anterior, núm. 101.
5. Francisco de Vargas, ambaixador de Felip II a Roma.
6. Jove de Brescia que feia arribar el correu entre Pantagato i Panvinio.

103. O. P. A P. VETTORI

1. No sabem del cert qui puguin ser aquests dos amics de P. Vettori, però potser es tracti de dos joves de Pomerània, que han deixat casa seva per convertir-se en deixebles de P. Vettori, els quals en una carta posterior -la núm 119- arriben a veure Pantagato.

2. Angelo Guicciardino és l'ambaixador del Gran Duc de Toscana a la Seu Papal, però Pantagato no podrà veure'l degut a la seva recaiguda en la poagra.

3. Aquest jove florentí era d'una família noble i destacava molt pels seus coneixements de llatí, grec i música. El 1557 havia publicat una edició de les tragèdies d'Èsquil.

4. No hem identificat aquest Lion de Nerli.

5. Baccio Baldini va ser un professor de Pisa, primer metge de Cosme I de Mèdici. Per tant, devé fer amistat amb Pantagato abans que aquest s'establís a Roma, és a dir, quan era a Ferrara o a Florència.

6. No queda molt clar per l'expressió usada aquí si l'obra de Vettori arran de la *Poètica* d'Aristòtil és en premsa o si tan sols es tracta d'un desig per aconseguir. En una carta posterior veurem com aquest projecte encara no té llum verda.

104. O. P. A O. PANVINIO

1. És Horatio Orsini.

2. Antonio Agustín.

3. No és la primera vegada que H. Orsini interpreta erròniament les paraules de Panvinio, aprofitant l'ambigüitat, i imagina viatges que no són tals. Vg. la carta 99, en què suposa una estada de Panvinio a Roma.

4. En cartes anteriors (núms. 101 i 102), Pantagato estava enterat que el rei Felip II proposaria a A. Agustín un viatge a Sicília fins i tot abans que el bisbe ho sabés. La filtració li ha arribat a través de Jean Matal, que es troba a Brussel·les i amb el qual Pantagato està en contacte perquè l'ajudi en la qüestió del litigi per l'abadia que té, de Santa Maria delle Giumare, a Sicília.

5. No sabem a quina visita de l'ambaixador Vargas es pugui referir.

6. Un amic de Brescia mostrà a Pantagato trenta inscripcions, les quals no permet que arribin a Panvinio, però Pantagato cerca la manera per mostrar-les-hi. A Santa Maria in Via en té algunes, que fa mesos que li promet enviar-les-hi, però encara no ha trobat el moment.

7. Carlo Sigonio està fent una feina immillorable en vetllar i corregir la impressió de l'edició de Fest que ha preparat Antonio Agustín.

105. O. P. A A. AGUSTÍN

1. És Giusto Piscatore, el seu procurador a Sicília, a l'abadia de Santa Maria delle Giumare. Com que el rei Felip II ha convidat Agustín a anar a Sicília, Pantagato aprofita aquesta avinentesa per encarregar-li certes feines relacionades amb el control de les rendes de l'abadia, que perillen segons el propi Pantagato explica a la carta núm. 98 a Jean Matal.

2. Personatge no identificat.

3. Per resoldre els seus problemes per mantenir les rendes de l'abadia, Pantagato necessita la influència del bisbe d'Arras, A. Perrenot de Granvelle, el qual, mercès a l'esment que hi posà J. Matal, havia enviat dues cartes, una al virrei Juan de Vega i l'altra a Arnedo, que és el causant de tot el litigi, ja que reivindica drets que no són tals i calúmnia Pantagato. En una carta de Pantagato a Jean Matal -núm. 98 d'aquest inventari- del mes de febrer de 1559, el monjo li demana ajut i a través d'aquesta carta podem saber que el mes següent J. Matal havia aconseguit que A. Perrenot de Granvelle escrivís les dues cartes que abans hem esmentat en favor del servita.

4. És a dir, inscripcions en osc.

5. Es refereix a Flavio Biondo (1392-1463), historiador i filòleg nascut a Forlì i a Sant Leandre (s. VI d. C.).

6. El geògraf Esteve de Bizanci esmenta el topònim a *Ethnica* p. 142: «" Ἀτελλὰ πόλις

῾Οπικῶν ῾Ιταλίας μεταξύ Καπύης καὶ Νεαπόλεως).

7. Titus Livi esmenta aquest topònim en tres ocasions: «*aversusque ab suo itinere per Allifanum Caiatinumque et Calenum agrum in campum Stellatam descendit*» (XXII 13, 6); «*Interea toto agmine Hannibal transducto per saltum et quibusdam in ipso saltu hostium oppressis in agro Allifano posuit castra*» (XXII 17, 7); «*Ibi diem unum populando moratus per Suessanum Allifanumque et Casinatem agrum via Latina ducit*» (XXVI 9, 2).

8. Personatge no identificat.

9. Personatge desconegut.

10. Francisco Torres, d'origen espanyol, amic comú d'Agustín i Pantagato que a vegades fa arribar les cartes entre l'un i l'altre.

106. O. P. A A. AGUSTÍN

Aquesta carta comença *in medias res*, ja que se'n deu haver perdut el primer foli. La pèrdua deu ser primerenca, perquè la còpia tampoc no l'enregistra.

1. En la carta anterior, també adreçada a A. Agustín, ja es parlava del recorregut d'Anníbal en el seu pas per Itàlia.

2. Cita d'Horaci, *Epist.* I 3, vv. 18- 20, amb una *variatio*:

*ne, si forte suas repetitum venerit olim
grex avium plumas, moveat cornicula risum
furtivis nudata coloribus? ipse quid audes?*

3. Potser es refereix al passatge de Livi IX 18, 1-7.

4. O. Pantagato no coneixia els versos sibil·lins. Pel que fa als acròstics, no sabem si fa referència a uns acròstics d'Eusebi o de qualsevol altre autor.

5. El passatge de Plini citat és una cita de la llei de les XII taules: «*Semper tamen auctoritas vel ludicro quaesitarum fuit. Namque ad certamina in circum per ludos et ipsi descendebant et servos suos <e>quosque mittebant. Inde illa XII tabularum lex: "qui coronam parit ipse pecuniave eius, virtuti<s> suae ergo duit<o>r ei"*». (N. H. XXI 7).

6. No sabem si els mots δολιχοδρόμος i σαλιοδρόμος serien el resultat dels acròstics o

si són extrets d'un passatge en el qual hi figurin com a reconstrucció que les edicions actuals no han mantingut.

7. Paolo Manuzio, el qual està passant per un moment molt dolent. Per això mateix no pot encarregar-se de publicar una obreta de P. Vettori. Vg. carta 106.

8. Personatge no identificat, tot i que apareix al *Codex rationum* relacionat amb Sicília. Podria tractar-se d'un apoderat de Pantagato o ajudant similar.

9. Aquests mots llatins que no sabem ben bé per què Pantagato els col·loca aquí tenen a veure amb el passatge de Ciceró *Brut.* 74-75: «*Et ille: Fuit accusator, inquit, vetus, quo accusante C. Hirtilium Sisenna defendens dixit quaedam eiux sputatilica esse crimina. Tum C. Rusius: Circumvenior, inquit, iudices, nisi subvenitis. Sisenna quid dicat nescio; metuo insidias. Sputatilica, quid est hoc? Sputa quid sit scio, tilica nescio*». El mot *sputatilica* és un *unicum*.

10. Vg. la carta anterior, en la qual ja s'esmentava el mateix.

11. Potser es tracti de Martin de Smet.

12. Francisco Torres, amic comú dels dos interlocutors que havia fet un viatge a Calàbria.

13. G.-B. Gabio havia estat escollit com a professor del jove cardenal Roberto de Nobili, però aquest morí prematurament als desset anys i aquell no en va tenir ventura, de la seva

feina.

14. Latino Latinio, el qual era sempre servicial amb Pantagato. Més endavant es convertirà en el secretari del monjo servita.

15. Els personatges que esmenta són Alexandre Sever i Júlia Mammea, però no sabem a què es refereix quan parla d'una "*mensa*".

16. Achille Maffei.

17. Arnaldo Arlenio (*ca* 1510- *ca* 1582), anomenat així perquè era d'Aarle, era un impressor i col·laborador de L. Torrentino. Tenia una important col·lecció de manuscrits grecs.

18. ASIAG és una llegenda monetar que té A. Agustín inquiet, ja que també n'ha demanat el parer a F. Orsini. La moneda és un denari serrat, Cr. 311/1a-1d., amb la llegenda L. SCIP. ASIAG. La preocupació d'Agustín per l'abreviatura ASIAG comença el 1559 i encara el 1570 comenta el cas a Zurita i el 1572 torna a insistir-ne a F. Orsini⁸⁴.

19. No sabem si es refereix a Jacopo Sacrato, bisbe de Carpentras, o a Paolo, canonge de Ferrara.

---

⁸⁴ J. Carbonell (1991), p. 378.

107. O. P. A O. PANVINIO

1. Són una trentena d'inscripcions que un amic d'allà li mostrà, però no li dóna el seu permís perquè les cedeixi a Panvinio.

2. Panvinio va dedicar la seva obra *Romanorum principum et eorum quorum maxima in Italia imperia fuerunt libri IIII* al rei Felip II.

3. Francisco de Vargas, ambaixador del rei d'Espanya davant la Santa Seu.

4. Antonio Agustín, el qual havia confiat la supervisió de la tasca editorial de la seva edició de Fest a Carlo Sigonio.

5. Com sabem per la carta 104, C. Sigonio preparava una obra anomenada *Italia Illustrata*, que havia de ser exhaustiva.

6. Horatio Orsini.

108. O. P. A A. AGUSTÍN

Per al comentari d'aquesta carta cal consultar l'obra de J. Carbonell (1991), el qual en féu un d'extens tot acompanyant l'edició per primera vegada d'aquests tres bitllets. Vg., doncs, les pp. 420 i 421 de la tesi citada.

El MS en el qual trobam aquestes propostes de lliçons ja ha sortit altres vegades esmentat⁸⁵ com a contenedor en la seva major part de propostes de noves lliçons de crítica textual de diferents autors clàssics, gairebé tots autògrafs de Pantagato, a qui devia pertànyer, i per afinitats temàtiques devia guardar al mateix lloc les opinions del bisbe d'Allife.

1. Francisco Torres, un espanyol que havia format part, com Pantagato, de la família del cardenal Salviati.

---

⁸⁵Vg. una descripció completa a l'apèndix I d'aquest treball, "El llegat d'Ottavio Pantagato", pp. 640-666.

109. O. P. A P. VETTORI

1. Vg. les cartes 82 i 97, en les quals ja s'esmenten els problemes d'aquesta edició.
2. Com ha contat a A. Agustín en la carta 106, Paolo Manuzio té pendent una causa judicial molt greu, de la qual no en té la culpa i, a més, el seu sogre ha perdut el cap.
3. Thomasso del Danco de Montacuti.
4. És l'edició de les *ad familiares*.

110. O. P. A O. PANVINIO

1. Anteriorment Pantagato s'havia queixat que, de les obres publicades per Pantagato el 1558, tan sols havia rebut els *Fasti*, per la qual cosa Panvinio vol enviar-les-hi, ni que sigui pagant-ne l'exemplar, però el monjo servita no vol que aquest hagi de desembutxacar diners i, si no són exemplars de cortesia cedits per l'editor, no els vol a cap preu.

2. El patró de Panvinio és Alessandro Farnese.

3. Antonio Agustín, el qual ja n'havia fet un, de viatge llarg, a Alemanya.

4. Pantagato inclou, acompanyant la carta, fulls i un llibre d'Antonio Agustín. J. Carbonell (1991) va posar en relació una carta d'A. Agustín, del 14-05-1559 -de la qual se'n fa esment al final d'aquesta nostra-, amb aquesta de Pantagato, de tal manera que li permeté d'identificar quines inscripcions devien ser les trameses i quin llibre era el de quaranta cartes eclesiàstiques. Les inscripcions, per tant, són CIL IX 2438, 2476, 2495, 2525 i 2543 -de Saepinum- i CIL IX 2562 i 2568 de Bovianum. Pel que fa al llibre, en paraules d'Agustín són «4 *quinterni primi delle epistole di Gelasio*». Per resseguir la tradició manuscrita de les inscripcions, vg. J. Carbonell (1991) pp. 399-405. Nosaltres tan sols reproduïrem la còpia que féu Pantagato d'una d'elles, CIL IX 2438, la qual es troba al MS BAV Vat. Lat. 5237, ff. 132v. i 127r. S'ha de dir que J. Carbonell és el primer a identificar-ne l'autoria, ja que el CIL l'atribueix a Manuzio.

«*Saepini in Samnio*»

Basseus Rufus et Macrinus Vindex Magg

saepinat. salutem

Exemplum epistulae scriptae nobis a Cosmo Aug lib a
rationibus cum his quae iunta^{sic} erant subiecimus. et
5 admonemus abstinence iniuriis faciendis conductoribus
gregum ouiaricorum cum magna fisci iniuria ne
necesse sit recognosci de hoc et in factum si ita res
fuerit uindicari

Cosmi Aug. lib a rationibus scriptae ad Basseum Rufum
10 et ad Macrinum Vindicem PR. PRAET. V

Exemplum epistul. scriptae mihi a Septimiano colliberto
et adiutore meo subieci. et peto tanti faciatis scribere
Magg. Sepin. et Bouian, uti desinant iniuriam condu
ctoribus gregum ouiaricorum qui sunt sub cura mea
15 facti^{sic}. ut beneficio uostro ratio fisci indemnitas sit

Script. a Septimiano ad Cosmum

conductores gregum ouiaricorum qui sunt sub cura
tua in re praesenti subinde mihi quererentur
per itinera callium frequenter iniuriis Magg
20 P. R. a stationariis et Magg Sepino et Bouiano
eo quod in transitu iumenta et pastores quos
conductos habent dicentes fugitivos esse et
iumenta abactia^{sic} habere et sub hac specie oues

f. 127r.

quoque dominicas redibeant in illo tumultu.

25   necesse habeamus etiam scribere quieti agerent
ne res dominica detrimentum pateretur. Et cum
in eadem contumacia perseuerent dicentes non
curatores se neq. meas litteras si tu^{sic} uis
scripsisses ita fieri in loco domini. si tibi uidebitur
30   indices Basseo Rufo et Macrino Vindici P R PRAET
V. ut epistulas emittant ad eosdem Magg et
Stationarios

Quam misi ut imperitum^{sic}

factum est.

5. Jove de Brescia, molt erudit segons O. Pantagato, que a vegades s'encarrega de fer arribar la correspondència entre Panvinio i Pantagato.

6. Personatge no identificat.

7. Pantagato ja té ganes de veure l'edició acabada de Fest que ha elaborat A. Agustín, la impressió de la qual ha vetllat, a Venècia, Carlo Sigonio.

8. Pantagato no pot mostrar a Panvinio una trentena d'inscripcions que un amic li ha remès de Brescia, perquè aquest no l'autoritza de cap manera.

111. O. P. A O. PANVINIO

1. Ottavian Maggio, jove de Brescia amic de Pantagato, sovint transmissor del correu entre Pantagato i Panvinio.

2. En una carta anterior -la núm. 110-, Pantagato remetia a Panvinio , juntament amb la seva, una carta d'Agustín, així com còpies d'inscripcions trobades a Saepinum i Bovianum i també un llibre, de sermons de Gelasi. Potser Horatio Orsini, intermediari entre Pantagato i Panvinio, no va remetre el total de documents i per això ara Panvinio es queixa que no ha rebut les inscripcions.

3. Antonio Agustín havia rebut la invitació del rei Felip II d'anar a Sicília, cosa que Pantagato sabé abans que el mateix interessat. Vg. carta núm. 101.

4. Sabem que Panvinio allarga la seva estada a Venècia perquè ha d'assistir al capítol dels agustins, però desconeixem quin devia ser l'altre motiu.

5. Felip II havia atorgat a Panvinio una subvenció econòmica, la qual ja havia estat tema de cartes anteriors.

6. Francisco de Vargas, ambaixador del rei Felip II. Panvinio se sent en deute amb ell potser perquè aquest hagi estat part activa a l'hora de tramitar o fins i tot de suggerir l'ajut econòmic que el rei li ha concedit.

7. Un amic de Pantagato li va mostrar devers trenta inscripcions de Brescia, però no l'autoritza per divulgar-les.

8. No hem pogut identificar aquests dos germans, ni tan sols podem donar-ne el cognom sencer, ja que el mot es troba escrit molt arran de la vorera i l'enquadernació del foli n'ha fet desaparèixer les lletres finals.

9. No sabem a quin índex es refereix, ja que si consultam l'obra de Fest enlloc no trobam el títol *De obiter dictas*.

10. Panvinio té ganes de fa temps d'anar a la Cort Imperial, a Alemanya, viatge que Pantagato li ha desaconsellat diverses vegades. Potser l'advertiment de la carta sigui per precaució amb la butlla papal *Contra non residentes*.

11. Guido Lolgio és un familiar del cardenal Ranuccio Farnese. Va traduir les *Epistulae ad familiares* de Ciceró i edità les *Comoediae* de Terenci.

12. Benedetto Egio ha aconseguit una moneda de l'emperador *Allectus*, però tant ell com Pantagato en fan una mala lliçó, donada per un fals tall. La moneda és RIC Allectus 126 i la llegenda IMP C ALLECTVS AVG, d'aquí la confusió.

112. O. P. A P. VETTORI

1. És un transmissor del correu entre O. Pantagato i P. Vettori.
2. Arlenio Arnolfo, el qual havia de fer una còpia del treball de P. Vettori entorn de la *Poètica* d'Aristòtil i enviar-lo a Pantagato.
3. No sabem qui és aquest Horatio. No pot ser Horatio Orsini, perquè és a Roma segons la carta següent, núm. 113, adreçada a O. Panvinio.
4. Giovanni della Casa (1503-1556) era un florentí que va arribar a ser arquebisbe de Benevento i nunci de Pau III, però sota Juli III es va retirar a Venècia i fou en aquesta època quan va escriure la majoria de les seves obres. Després, amb Pau IV, tornà a Roma com a secretari d'estat, però morí al cap de poc temps. Com a escriptor figura entre els primers prosistes italians, fins al punt que se l'ha comparat amb G. Boccaccio.

113. O. P. A O. PANVINIO

1. Horatio Orsini, sovint intermediari entre Pantagato i Panvinio.
2. És Antonio Agustín, que es troba a Sicília. Pantagato remetrà la resposta d'aquest a Carlo Sigonio, el qual vigila el treball d'impremta de l'edició de Fest del bisbe d'Allife. El nostre monjo ja espera impacient aquesta obra.
3. És Cathalanus Trivulzio.
4. Antonio Trivulzio.
5. En cartes anteriors (concretament 93 i 113), Panvinio ja havia demanat aquestes actes de còncaves, però tant Pantagato com Faerno no tenien temps per consultar-li-ho. Ara, degut a la nova insistència d'aquell, Pantagato mirarà de poder atendre la seva petició.
6. Vg. la carta 110, acompanyant la qual Pantagato enviava aquest material extraviat, i el seu comentari.
7. Com ja hem vist a la carta 111, B. Egio té una moneda amb la llegenda IMP C ALLECTVS AVG (RIC Allectus 126), que li fa pensar, erròniament, en un emperador *Gallerius*, tal vegada perquè la moneda estigui gastada.

114. O. P. A P. VETTORI

1. Segons es desprèn d'aquestes paraules, P. Vettori havia quedat trasbalsat per un esdeveniment tal com un acte de crueltat i barbàrie duit a terme pel govern, que ell compara amb l'atrocitat del temps dels romans.
2. Aquesta "*impresa*" és un treball entorn de la *Poètica* d'Aristòtil que P. Vettori ja té acabat, però no troba qui li publiqui.
3. Pantagato ofereix el seu ajut de cara a aquesta publicació i n'enviarà una còpia a Paolo Manuzio, a Venècia.
4. Fa referència a les *Epistulae ad familiares* de Ciceró, que P. Vettori va editar.

115. O. P. A P. VETTORI

1. Personatge no identificat.

2. És l'editor L. van der Becker, conegut amb el nom de Torrentino, a qui P. Vettori havia mostrat la seva obra sobre la *Poètica* d'Aristòtil, però per publicar-la-hi li demanà diners.

3. Vg. la carta 114, en la qual Pantagato es queixava de la diferència entre els apunts manuscrits de Vettori i el que va publicar de les *Ad familiares* de Ciceró.

4. Aquesta "*altra via*" és una al·lusió a la gestió que havia fet Pantagato amb el seu amic de Venècia Paolo Manuzio, com deia en la carta 114.

116. O. P. A P. VETTORI

1. Hieronimo Mei era un jove florentí d'una família noble i destacava molt pels seus coneixements de llatí, grec i música. El 1557 havia publicat una edició de les tragèdies d'Èsquil.

2. Personatge no identificat, del qual en la carta anterior núm. 115 se'ns diu que havia de fer esment a l'editor Torrentino de l'obreta de P. Vettori sobre la *Poètica* d'Aristòtil.

3. Bartolomeo Cavalcanti (1503-1562) era un florentí contrari als Mèdici, que s'hagué de refugiar a Ferrara quan Cosimo va assolir el poder. Allà va ser un protegit de Hipòlit d'Este, amb qui va viatjar a França. Potser va conèixer O. Pantagato en aquesta etapa de Ferrara o potser ho féu posteriorment, a Roma, on s'establí i va participar en negociacions diplomàtiques importantíssimes al servei del Papa Pau III. Posteriorment anà a viure a Pàdua, des d'on devé enviar aquest llibre a Pantagato, i ja no se'n mogué fins a la mort.

4. Personatge no identificat.

5. Són les *Epistulae ad familiares*, l'edició de les quals ha desplaçat a Pantagato, si la compara amb el manuscrit previ del mateix editor, que és P. Vettori.

117. O. P. A P. VETTORI

1. Personatge desconegut, potser familiar del conegut metge florentí homònim.
2. Jove florentí, ja esmentat en la carta anterior.
3. Per la carta anterior núm. 116 sabem que aquest B. Cavalcanti va ser el professor de Hieronimo Mei i també ho podria haver estat de Girolamo Benivieni, germà d'Antonio, el qual visita Pantagato.
4. P. Manuzio serà a partir d'ara l'impressor oficial del Vaticà.

No tindria sentit fer un nou comentari d'aquesta carta obviant l'extens i ampli de J. Carbonell (1991), així és que ens limitarem a referenciar les monedes de què parla, BMC Athens 407 i BMC Messana 16 i oferirem la transcripció de la inscripció, que es correspon amb CIL VI 15944:

P · CÓCIDIVS

SECVNDAE · L · HEDISTVS

FECIT · SIBI · ET · QVIBVS

SECVNDA · PATRONA · EIVS

5 ADSINÁVERIT · CÁVERITQ

ET · IPSE

1. La cita que podem aportar com a novetat és el fragment 568 d'Aristòtil, transmès per J. Pòl·lux: «καὶ μὴν Ἀναξίλας ὁ Ῥηγίνος οὔσης, ὡς Ἀριστοτέλης φησιν, τῆς Σικελίας τέως ἀγόνου λαγῶν, ὁ δὲ εἰσαγαγὼν τε καὶ θρέψας, ὁμοῦ δὲ καὶ Ὀλύμπια νικήσας ἀπήνη, τῷ νομίσματι τῶν Ῥηγίνων ἐνετύπωσεν ἀπήνη καὶ λαγῶν» (V 75).

119. O. P. A P. VETTORI

1. Jove florentí, que havia estat alumne de B. Cavalcanti. En la carta 117 veiem que ja va visitar Pantagato, acompanyat en aquella ocasió d'Antonio Benivieni, mentre que en aquesta ocasió li mena dos joves bàltics.

2. Com ha confessat en la mateixa carta, Pantagato té per costum escriure les cartes en dissabte.

No hem pogut restituir totalment el text d'aquesta carta degut a una sèrie de forats que presenta el foli, la qual cosa, unida al fet que no hi còpies de la carta, fa impossible en ocasions la restitució del text. No obstant això, es pot copsar plenament el sentit de la carta, que comenta els mots inicials de l'obra d'Heròdot.

1. F. Orsini devia haver demanat diverses qüestions sobre Heròdot al nostre home, que ara les hi respon. Precisament els mots inicials de l'obra del pare de la història són aquests « Ἡροδότου Ἀλικαρνησέος ἱστορίας ἀπόδεξις ἦδε », les traduccions llatines dels quals suggereix Pantagato. A través d'ells ja tenim prou informació pel que fa al dialecte usat, el joni, que no enregistra el pas d'alfa llarga a eta propi de l'àtic, i la manca d'aspiració fa canviar la consonant χ per la κ o la ξ, amb la qual cosa s'explica el mot ἀπόδεξις.

2. De sobte Pantagato canvia l'italià pel llatí.

121. O. P. A F. ORSINI

1. Aquesta carta de resposta a Orsini entorn dels primers mots de l'obra d'Heròdot és la carta anterior, núm. 119, mentre que l'altra carta sobre la llengua persa no ha arribat als nostres dies.

2. El fragment d'Heròdot transcrit a continuació és II 11, 4, en el qual l'autor parla del golf d'Aràbia, pròxim a Egipte, ja que el llibre II és una descripció topogràfica d'Egipte.

3. Heròdot utilitza aquesta expressió a III 47: «καὶ γὰρ θώρηκα ἐλήισαντο τῷ προτέρῳ ἔτει ἢ τὸν κρητῆρα οἱ Σάμιοι ἔοντα μὲν λίνεον καὶ ζῶων ἐνυφασμένον συχνῶν, κεκοσμημένον δὲ χρυσῷ καὶ εἰρίοισι ἀπὸ ξύλου· τῶν δὲ εἵνεκα θωυμάσαι ἄξιον, ἀρπεδόνη ἐκάστη τοῦ θώρηκος ποιέει».

122. O. P. A FULVIO ORSINI

1. Aquesta és la tercera carta adreçada a Fulvio Orsini que parla d'Heròdot. Per tant, aquest devia preparar-ne algun treball, el qual mai no va arribar a quallar, ja que no en va publicar cap edició.

2. El passatge al qual s'està referint i que tot seguit explicarà detalladament és IV 71-72, referent a un costum funerari dels escites.

3. Com sabem per la carta anterior, escrita onze dies abans, és al llit perquè pateix una erisipela i també té gota en el dit polze del peu esquerre.

4. Antonio Agustín, el qual va retornar a Espanya per ocupar la Seu de Lleida, molt a pesar seu, ja que es feia difícil mantenir el contacte amb els amics humanistes italians.

5. Es refereix a Miquel de Mahull, canonge de la Seu de Lleida⁸⁶.

---

⁸⁶ Està testimoniat que fou canonge des del 1564 segons l'obra de J. Lledonosa *L'estudi general de Lleida (1430-1524)*, Barcelona, 1970.

123. O. P. A F. ORSINI

1. No tenim indicis suficients per suposar qui devia ser aquest jove recomanat de Pantagato.
2. Es refereix al cardenal patró de F. Orsini, Ranuccio Farnese, conegut amb el nom de "*cardinal Sant Angelo*" per diferenciar-lo del seu germà Alessandro.
3. S'han traslladat a Bolonya.
4. Latino Latinio.

124. O. P. A F. ORSINI

1. Aquest “*negotio*” de què parla Pantagato és referent a una persona -la identitat de la qual no coneixem- que el monjo es va permetre de suggerir com a vicari del cardenal Ranuccio Farnese, patró de F. Orsini⁸⁷.

2. La nova contrada on han anat a viure és Bolonya.

3. Sembla ser que Latino Latinio és també a la cort de R. Farnese.

4. En la carta 104 vèiem que C. Sigonio preparava la redacció d’una obra monumental sobre Itàlia, a l’estil de la *Italia Illustrata* de Flavio Biondo. Per les referències d’aquesta carta sembla que n’estigui arreplegant material.

5. Paolo Manuzio i Guido Lolgio.

---

⁸⁷ Vg. la carta anterior, núm. 123, en la qual ja s’esmenta el tema.

125. O. P. A P. VETTORI

1. Gabriele Faerno (?-1561) era natural de Cremona, però des del 1549 treballava a la Biblioteca Vaticana. Tota la seva obra va veure la llum pòstumament i així es publicaren les seves correccions a les *Filípiques* de Ciceró (Roma 1563), *Fabulae centum* (Roma 1564), que eren cent composicions poètiques escrites en diferents metres, i les correccions a les *Comoediae* de Terenci (Florència 1565), que és l'obra que acaba de rebre Pantagato. A part de l'impuls de P. Vettori també s'ha d'esmentar l'interès en la publicació de les obres per part del Papa Pius IV.

2. Varró, *De lingua Latina* VII 96: «*Obscaenum dictum ab scaena; eam, ut Graeci et Accius scribit scenam. In pluribus verbis a ante e alii ponunt, alii non, ut quod partim dicunt scaeptrum, partim sceptrum, alii Plauti Faeneratricem, alii Feneratricem; sic faenisicia ac fenisicia, ac rustici pappum Mesium, non Maesium, a quo Lucilius scribit:*

Cecilius pretor ne rusticus fiat.

Quare turpe ideo obscaenum, quod nisi in scaena palam dici non debet.

3. G. Faerno s'entestava en les seves opinions, com hem vist en altres cartes.

4. De les dues inscripcions que Pantagato vol mostrar a P. Vettori hem d'esmentar especialment la primera, la de Statia Eirene i Licinius Timotheus, perquè encara no havia sortit en l'epistolari. Precisament els antropònims han facilitat la recerca de la peça, que es correspon amb CIL VI 10247 i que, per una altra banda, es troba transcrita de la mà del mateix monjo al MS BAV Vat. Lat. 5237, f. 132.:

MDLIV

MONVMENTVM · QVOT · EST VIA · TRIVMPHALE
INTER · MILIARIVM · SECVNDVM · ET · TERTIVM
EVNTIBVS · AB · VRBE · PARTE · LAEVA · IN · CLIVO
CINNAE · ET · EST · IN AGRO · AVRELI · PRIMIANI
5 FICTORIS · PONTIFICVM · C · C · V · V · ET · APPELLA
TVR · TERENTIANORVM · IVXTA · MONVMENTVM
CLAVDI · QVONDAM · PROCVLI · ET SI QVI ALI AT FINE
S SVNT · ET QVA QVEMQVE TANGIT · ET POPVLVM
STATI · AIRENELVS LIBERORVM · HABENS M · LICINIO
10 TIMOTHEO DONATIONIS · MANCIPATIONESQVE CAV
SA SS Ñ · L · MANCIPIO DEDIT · LIBRI PENDE CLAVDIO
DATIVO · ANTESTESTATO · CORNELIO · VICTORE · IN QVE
VACVA · CVAM POSSESSIONEM · MONVMENTI · S · S CESSIT
ET · A · DIO · MONVMENTVM · ITVM · ADITVM · AMBITVM · AD
15 QVE HAVSTVM · CORONARE · VESCI · MORTVVM · MORT
VAS · MORTVOS · VE OSSA · INFERRE · VTI · LICEAT · QVOT
MIHI · LICINNIO · TIMOTHEO TV STATI · AIRENE I · L · H
MONVMENTVM SS · SS Ñ · L · MANCIPIO · DEDISTI
DE · EA · RE · DOLVM · ABESSE · AFVTVRVM · QVE · ESSE
20 A · TE · HEREDE · TVO · ET · AB · HIS · OMNIBVS · AD · QVOS
EA · RES · PERTINEBIT · HAEC · SIC · RECTE · DARI · FIE
RI · PRAESTARIQVE STIPVLATVS EST LICINIVS · TI

MOTEVS · SPOPONDIT · STATIA · IRENE · I · L · H AC
 TVM · PR · KAL · AVG IMPP · DD · ÑÑ · GALLO · AVG · II
 25 ET · VOLVSIANO AVG · COS · S ISDEM · COSS · EADEM
 DIE · STATIA · IRENE · I · L · H · DONATIONI · MONVMENTI
 S · S · SIC · VT · SVPRASCRIP TVM · EST · CONSENSI · SVB
 SCRIPSI ET ATSIGNAVI · ACTVM ·

La transcripció presenta algunes lliçons que l'edició del CIL ha canviat:

1. 9 STATIA · IRENE · IVS

1. 11 Ñ · I

1. 14 ET · AD · ID

1. 17 STATIA · IRENE

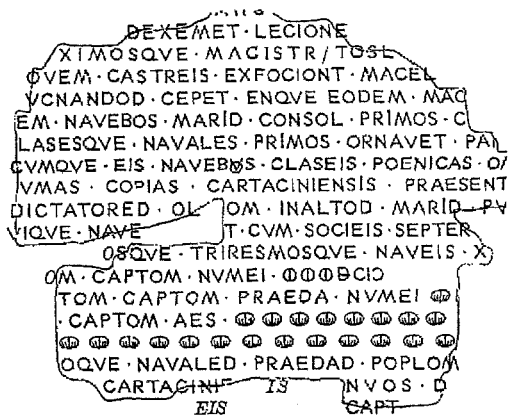
És curiós el fet que el CIL esmenta com a primera font aquesta transcripció del nostre monjo, però sense atribuir-li'n l'autoria, mentre que de la transcripció present en un altre còdex sí que n'identifica la mà.

Pel que fa a la segona inscripció, el mateix Pantagato donava la notícia de la descoberta d'aquesta placa de bronze a la carta 92 (vg. el comentari d'aquesta, on hi ha la transcripció). Resulta estrany que parli d'aquesta inscripció en els termes amb què ho fa, ja que de fet no representa cap nova troballa.

5. Aquests dos personatges són intermediaris del correu entre ambdós humanistes. El primer només apareix en aquesta carta, mentre que l'altre, Niccolò del Nero, és també la via de transmissió de la carta 129.

126. O. P. A P. VETTORI

1. En la carta anterior ens assabentàvem que P. Vettori pateix ronya.
2. Aquesta estada a Viterbo va ocórrer l'any 1563, de la qual no en podem tenir la confirmació en el *Codex rationum* perquè l'últim any que s'hi enregistra és el 1561.
3. Per les dades i la descripció que ens proporciona Pantagato, la inscripció de què parla és CIL I 25, que tantes conjectures provocarà per part del col·lectiu d'humanistes. Passam a oferir-ne les restes que en reprodueix el CIL:

4. Es refereix a l'edició de les *Comoediae* de Terenci feta per G. Faerno que P. Vettori li féu a mans. Vg. la carta 125, en què també se'n parla.

127. O. P. A F. ORSINI

1. Fulvio Orsini i el seu patró, el cardenal Ranuccio Farnese, s'han instal·lat a Bolonya, ciutat d'aires malsans segons Pantagato.
2. Són Latino Latinio i Carlo Sigonio, per als quals Pantagato havia transmès salutacions en la carta anterior, núm. 126.
3. F. Orsini havia consultat Pantagato pel que fa al títol de la seva edició de Virgili.
4. En la carta anterior -núm. 126- Pantagato es comprometia a saludar en nom d'Orsini Paolo Manuzio i Guido Lolgio; per aquesta afirmació sabem que els consultà el parer sobre el títol de l'obra d'Orsini, però les comandes que els havia d'entregar en nom d'aquest, com veim al final d'aquesta carta, no es varen entregar personalment en el cas de P. Manuzio.

128. O. P. A F. ORSINI

1. Com ja sabem per les dues últimes cartes immediatament anteriors a aquesta, F. Orsini i el seu patró Ranuccio Farnese varen traslladar-se a Bolonya, un paratge insalubre.

2. En la carta 127, Pantagato va proposar un títol per a l'edició de Virgili a cura de Fulvio Orsini. Com veim, la proposta ha complagut Orsini.

3. Com ja ha fet en cartes anteriors, envia salutacions als seus amics corals Latino Latinio i Carlo Sigonio.

129. O. P. A P. VETTORI

1. Aquest napolità sens dubte és Scipione Tetti, gran afeccionat als llibres rars i erudits, entreteniment aquest que el va portar a recórrer gran part d'Itàlia per elaborar un *Catalogo* de manuscrits grecs i llatins trobats per ell mateix.

Arran de la petició de l'obra de Teofrast feta per P. Vettori, S. Tetti ha portat a Pantagato un llistat de la bibliografia útil per al tema.

2. Tot i que S. Tetti és tan apreciat per Pantagato -recordem que al llarg de nombroses cartes a O. Panvinio ha intentat col·locar-lo en un bon lloc a Venècia-, va divulgar les seves idees antirreligioses i fou condemnat per ateu a galeres, on morí.

130. O. P. A P. VETTORI

1. P. Vettori es vol dedicar l'obra que ha pervingut del matemàtic i geògraf Hiparc de Nicea (s. II a. C.), és a dir, tres llibres de comentaris sobre els *Fenòmens* d'Arat i Eudoxos i les *Constel·lacions*, obra que veurà la llum a Florència el 1567.

2. Claudi Ptolomeu, astrònom, matemàtic i geògraf contemporani d'Hiparc alhora que rival.

3. S. Tetti havia elaborat una llista de bibliografia útil per a Teofrast, com vèiem en la carta 129, de la qual P. Vettori li resta molt agraït. No obstant això, es confessa de moment incapaç de fer front a una edició de l'autor i, de fet, morirà sense publicar-ne res.

131. O. P. A F. ORSINI

1. A continuació Pantagato respon a les qüestions plantejades per Orsini respecte a algunes expressions llatines, l'autoria de les quals no hem aconseguit identificar.

2. En les cartes anteriors corresponents a 1565, vèiem que era Pantagato qui remetia salutacions a L. Latinio, que es trobava avinent de Orsini, mentre que ara és justament a l'inrevès: Latinio és a Roma i el servita l'entera de les noves de Fulvio Orsini.

3. Personatge no identificat.

132. O. P. A F. ORSINI

1. La qüestió que li devia plantejar Orsini devia ser referent a un passatge de Plini el Vell en el qual s'esmenta la Toscana. Encara que al llibre I, que és com un índex de la seva obra, Plini esmenti Berosi i també un tal Megasthenes, creiem que Pantagato dóna aquestes referències basant-se en una edició de finals del s. XV feta per Giovanni Nanni (1432-1503), que comprenia els textos de *Berosus Chaldaeus*, *Manethon*, *Metasthenes* i *Sempronius* entre d'altres.

2. Plini el Vell fa referència a la Toscana, però no hem trobat cap context significatiu.

3. Ranuccio Farnese.

4. Latino Latinio.

133. O. P. A A. MASIO

1. A. Masio és un dels amics primerencs de Pantagato. Aquest belga va ser un gran exegeta bíblic⁸⁸, que va col·laborar en la gran edició políglota de la Bíblia d'Amberes. L'únic motiu d'aquesta carta és l'enyorança del servita envers Masio.

2. Falten tan sols uns quants mesos perquè es produeixi la fi de Pantagato i ja el veim en un estat d'immobilitat i dependència dels altres absoluta.

3. Latino Latinio fa costat a Pantagato, fent-li de secretari. Ell també serà qui s'encarregarà de redactar l'epitafi del monjo.

4. El 1558 Masio va entrar al servei del duc de Cleves, com a conseller, i, renunciant als seus beneficis, va casar-se.

---

⁸⁸ La qual cosa podem comprovar per les seves cartes al monjo servita que es conserven (núms. 8, 14 i 15 d'aquest inventari), amb múltiples referències als textos bíblics.

134. O. P. A P. MANUZIO

Tot i ser identificada com procedent de Pantagato per E. Pastorello (1960), una vegada consultat el manuscrit, no podem atribuir la cal·ligrafia a la mà del nostre monjo. En l'obra de l'autora citada no tenim cap informació en les notes a la carta, però en les de la carta següent s'afirma que és autògraf: «*interamente autografo, come il precedente n. 488*» (p. 51). En principi, per tant, consideram espúria aquesta carta, però l'oferim per si de cas es tractàs d'una transcripció del secretari de Pantagato.

1. No hem pogut esbrinar quina font féu servir O. Pantagato per saber que la diferència entre les mesures de vi i d'oli provingués d'una llei d'Arcadi i Honori.

ÍNDEX ANALÍTICO-TEMÀTIC

L'índex analític-temàtic vol facilitar la consulta de tot el *corpus* epistolar amb unes acotacions molt concretes segons la necessitat o el desig del lector i és, per tant, una ordenació alfabètica per autors, personatges contemporanis i una selecció de matèries que, a continuació del nom, tenen la informació substancial que s'en dóna a la carta. Després d'això hem col·locat entre parèntesis el número que té la carta en la nostra edició, per tal de facilitar la recerca d'un tipus d'informació molt puntual. A un segon nivell tenim una ordenació cronològica, ja que dins cada entrada ordenada alfabèticament hi tenim el text disposat segons els números de les cartes de més antiga a més recent. Tan sols l'última carta, la 134, escapa d'aquest esquema, perquè cronològicament és la número 9, però ja hem dit en el comentari que la consideram espúria.

Podríem dir que tota la informació bàsica de l'epistolari hi torna a ser present, però amb la diferència que està disposada de manera ordenada i esquemàtica, i s'ha adequat per a la recerca en un camp concret. Així com una de les finalitats de l'edició de les cartes és la reproducció, tan fidel com sigui possible, del document i com a tal ha de ser mínimament trastocat, en aquest índex el que cercam és el lliure accés a tota la informació de totes les cartes simultàniament, amb la finalitat d'agilitzar el procés de cerca.

L'entrada més abundant, que és la corresponent a "*Pantagato*", a primera vista podria semblar supèrflua, atès que ja hem dedicat un capítol a la seva biografia, però no obstant això pensam que té la seva raó de ser, ja que la gran majoria d'informació no és estrictament biogràfica, sinó que correspon, per exemple, a opinions seves -sobre els temes i personatges més variats-, visites que rep o que fa, comentaris de textos, judicis de valor -sobretot dels treballs de Panvinio-,... i apareix només en l'edició de les cartes; per tant, no es diferencia en absolut, en aquest sentit, de la informació que contenen la resta d'entrades.

Cal reconèixer, però, que una part mínima d'aquest apartat ja s'ha detallat a la biografia del monjo; volem dir la que correspon a les referències familiars -escassíssimes-, possessions de llibres i esments de l'estat de salut, però el fet de no incloure-la hauria suposat que l'índex romangués incomplet.

Hem optat per col·locar les referències als autors clàssics normalitzant el seu nom en llatí i sota els apartats "*autors grecs*" i "*autors llatins*", per tal que la lectura en el moment de la consulta esdevingui clara i no es formi una barreja de dades de maneig difícil, donada la multiplicitat de cites i referències a aquests autors en les cartes. D'acord amb la tradició, consideram que la literatura llatina s'acaba amb Boeci i Cassiodor.

La resta d'ítems, tant pel que fa als temes com a personatges i autors, es presenten per ordre alfabètic. Per citar els personatges contemporanis, hem optat per fer-ho amb l'antropònim que apareix més correntment a les cartes en el cas dels italians, i la resta de variants de nom remeten al primer. En els altres casos, el nom que apareix en les cartes remetrà al nom vernacle del personatge. Per exemple, Henri Etienne surt a les cartes com Henrico Stephano i hi haurà, doncs, una entrada per a aquest nom que remetrà al primer. Igualment els sobrenoms remetraran als llinatges del personatge.

Tota la informació que apareix entre claudàtors ha estat suplerta o concretada o identificada per nosaltres, perquè era inespecífica o marginal en les cartes.

ACCOLTI, Benedetto (1497-1549) Fa treballar molt O. P., amb el qual roman de les 20 a les 24 hrs (1); des que se'n va anar P. Vettori, O. P. no ha tornat a parlar amb ell en privat (2); P. Manuzio li va enviar, a través d'O. P., un exemplar manuscrit. Va proposar a Cosimo de Medici que Ferrara fos oferta com a ciutat seu de la seva impremta a Paolo Manuzio, el qual restaria sota l'ombra d'ells dos. Com que el *Duca* s'hi avení, mana a O. P. que ho proposi a l'interessat. Inicialment, li ofereix dos mil escuts (3); potser té a la cort L. Alamani (5).

AEMILIO O. P. li ha d'enviar, a Nàpols, el correu d'O. Panvinio (110).

AGOSTINO, A. vg. AGUSTÍN, A.

AGUSTÍN, Antonio (1517-1586) En aquests moments Auditor de la Rota, està corregint un text de Varró que P. Manuzio després li publicarà [en realitat li publicà V. Luchino](11); va visitar O. P. i va poder llegir una carta de P. Manuzio (13); està d'acord amb el comentari que fa P. Manuzio a la carta de Ciceró *ad fam.* XIII 2, però en puntualitza alguns aspectes adduint una cita de Plaute (*Aulularia*, a. 1, e. 4). Descriu una moneda de bronze de l'emperador August amb llegendes que li plantegen dubtes, dels quals espera resposta d'O. P. (27); O. P. li va enviar una carta perquè la fés arribar a O. Panvinio (30); fa saber a O. P. que O. Panvinio no està d'acord amb la identificació que aquest fa de l'autor dels *Fasti* (31); els seus *Fasti Greci* han servit a O. P. per aclarir dubtes de cronologia (33); ha fet arribar a O. P. una carta d'O. Panvinio (38); explica alguns enllaços familiars de romans republicans a O. P., per després fer-los arribar a O. Panvinio (40); remet a O. P. un fragment de Frontó amb noves propostes de lliçons fetes per ell mateix (41); actualment bisbe d'Allife, va enviar una carta d'O. Panvinio a O. P. (48); O. P. li ha de fer arribar els escrits que té d'O. Panvinio (50), la qual cosa diu que ha fet. Va dir a O. P. que l'adoptiu de Galba era *T. Vinus* i no *T. Junius*. Partirà de seguida cap a Allife (51); notícia que ja ha partit. Segons els seus apunts, Màrius va tenir dues dones: una Màrcia i una Júlia (52); ha indicat a O. P. tot el que hi ha sobre *ius Latii* a les *Pandectes* i al *Corpus Iuris Civilis* (55); O. P. ha sabut que és a Trento (57); O. Panvinio i C. Sigonio han trobat en alguns llibres informació que desconeix (62); O. P. no creu que hagi trobat res de nou en

les biblioteques d'Alemanya (66); té una edició molt antiga de Fest (67); O. P. li ha remès un foli d'O. Panvinio. Dia tres de juny de 1558 va tornar a Roma (72); O. P. li ha enviat una carta d'O. Panvinio, però encara no li ha tornat el foli d'aquest (73); O. Panvinio li ha enviat una carta a través d'O. P., que, sense adonar-se'n, l'ha oberta. És a punt d'acabar la seva edició de Fest, feta amb molt poques conjectures; potser demanarà ajut a O. Panvinio quan l'hagi d'imprimir (74); ha rebut una redacció d'O. Panvinio sobre les tribus que, després de llegir-la, fa arribar a O. P. (75); ha mostrat una inscripció de Feltrò [CIL V 2071] a O. P. i també li ha fet a mans la seva edició de Fest, que O. P. no considera encara acabada (76); ha enviat a O. P. dues cartes d'O. Panvinio, una per a aquest i l'altra per a G. Beroaldo (80); va enviar una carta per a O. Panvinio a O. P. i aquest li'n transmeté una d'aquell (85); dia tretze de novembre de 1558 canta la primera missa en el bisbat d'Allife amb un convit solemne (87); O. P. li ha enviat una carta demanant-li què en sap dels exemplars dels *Fasti* que O. Panvinio va donar a Venècia a F. Vargas (90); O. P. li va enviar una carta en la qual li pregava que, si els exemplars dels *Fasti* eren a casa seva de Roma, els hi fés arribar. Fa la visita a la seva diòcesi i de moment no tornarà a Roma (92); ha escrit als de casa seva de Roma que entreguin els *Fasti* d'O. Panvinio a B. Egio i a A. Maffei. Envia una carta a O. Panvinio a través d'O. P. Ha pogut veure personalment una inscripció d'Allife [CIL IX 2333], que havia estat publicada amb errades (94); va escriure a O. P. una carta, en la qual li recomanava que fés arribar a O. Panvinio dues inscripcions d'Allife [CIL IX 2337 i 2338] (95); O. P. li ha enviat una carta d'O. Panvinio, el qual creu que aquest estarà content amb l'edició de Fest que ha vetllat C. Sigonio (96); va enviar una carta i dues inscripcions, una publicada i l'altra transcrita per ell, a O. P., perquè les fés arribar a O. Panvinio (99); O. P. li ha escrit per manifestar la seva complaença en la seva edició de Fest, que C. Sigonio està vigilant (100); ha escrit una carta a O. P. des de Nàpols, en la qual lloa la correcció i bellesa de la tasca que fa C. Sigonio amb l'edició de Fest. Fa que O. P. digui a O. Panvinio que Paldolfo di Capua parla de principats i no de consolats. Se n'anirà passat el Samni per alguns mesos (101); probablement anirà a Sicília per ordres del rei (102), cosa que O. P. fou el primer en saber gràcies a J. Matal. La seva edició de Fest és un treball molt ben acomplert, mercès a C. Sigonio (104); ha enviat una carta a O. P. per donar-li instruccions de cara a la documentació que li ha de fer arribar per a ell i per a F. Fini per tal que el representin a

Sicília (105); demana informació a O. P. sobre els banquets guarnits amb flors, la qual cosa s'ocuparà de cercar L. Latinio. Té tractes amb A. Arlenio (106); O. P. li remet correccions i noves propostes de lliçons de Plini el Vell (108); va enviar a F. Torres, perquè ho donés a O. P., el qual, al seu torn, ho farà arribar a O. Panvinio, inscripcions del Samnio, tres cartetes de negocis i un volum manuscrit que conté quaranta cartes eclesiàstiques de Constanci fins a Honori (110); és a Sicília, on O. P. li remetrà una carta d'O. Panvinio (111); ha rebut notícies de la situació econòmica del bisbat de Lleida. Descriu dues monedes [BMC Athens 407 i BMC Messana 16] i parla també de dubtes entorn d'una inscripció [CIL VI 15944] (118); bisbe de Lleida, O. P. no sap res d'ell des del juny (122).

ALAMANI, Luigi (1495-1556) Ha arribat a orelles d'O. P. que té nous fragments, fins al moment desconeguts, de Tit Livi. Potser es troba a la cort de B. Accolti (5).

ALBRECHT [Marcgravi de Brandenburg] Ha pagat els seus soldats amb argent del seu oncle de Prússia (14); segons els rumors, és a Prússia perquè ha estat expulsat, però Masio no creu que sigui allà (15).

ALESSANDRINO card. vg. GHISLIERI, A.

ALLIFANO Mons. vg. AGUSTÍN, A.

d'ALLIFE, Mons. vg. AGUSTÍN, A.

ANGELO O. P. encarrega O. Panvinio que li transmeti salutacions (29).

ANGIOLIERI, Daniello És l'intermediari del correu entre O. P. i P. Vettori (82).

ANTIMACHO, Marc'Antonio (1473-1551) Ha fet una escaramussa amb B. Lampridio (2).

ANTINORI, Ludovico Ha confirmat a V. de Nobili que P. A. da Barga és el millor professor

d'Itàlia després de P. Vettori (18).

ANTON MARIA Fa vuit dies que ha arribat a Roma (111).

ARIOSTO (1474-1553) O. P. n'ha d'enviar uns textos a A. Manuzio, però encara no els té (1).

ARLENIO, Arnaldo (ca. 1510-ca. 1582) A. Agustín hi té tractes, relació lloada per O. P., a qui aquest sembla un home molt culte (106); ha de copiar a mà l'obra de P. Vettori sobre la *Poètica* d'Aristòtil per fer-la a mans d'O. P. (112).

ARNEDO O. P. ha de combatre les calúmnies que aquest li posa pel que fa a les rendes que cobra de l'abadia de Santa Maria delle Giumare a Sicília, perquè en un judici celebrat a Palermo va aconseguir convèncer els jutges que O. P. no tenia la raó i que les rendes tocava cobrar-les ell (98); A. Perrenot de Granvelle li ha enviat una carta en defensa d'O. P. (105).

ARNIGIO da BRESCIA, Bartholomeo O. Panvinio l'ha proposat a M. Friapani com a professor per al seu fill, tria que compta amb l'aprovació d'O. P. (47).

di ARRAS, Mons. vg. PERRENOT de GRANVELLE, A.

ASCANIO di NEPI Ha fet arribar una carta de P. Vettori a O. P. (90).

AUTORS GRECS

AESCHYLVS O. P. escriurà a H. della Rovere, que es troba a París, perquè li'n faci arribar una edició, per tal de transmetre-la a P. Vettori (26); fa quatre mesos que O. P. n'ha rebut l'edició i encara no ha pogut llegir-la (28).

ANACREON Fa poc que O. P. n'ha rebut una edició publicada a París per Henry Etienne (26).

APPIANVS O. P. no n'acaba de creure la cronologia pel que fa a Cèsar (48).

ARCHIMEDES O. P. demana a P. Vettori si a Florència hi ha l'obra *Περὶ τῶν ὀχουμένων*, perquè S. Tetti ho vol saber (70).

ARISTOTELES P. Vettori ha tingut la idea d'elaborar un comentari de la *Poètica*, per a la qual cosa compta amb l'aprovació d'O. P. (64); la seva publicació de les *Ad Familiares* ja arriba a port i P. Vettori podrà dedicar-se a la *Poètica* (82); P. Vettori no troba cap editor per als seus comentaris a la *Poètica* i O. P. s'ofereix a parlar del tema amb P. Manuzio (97); O. P. desitja que es publiqui el comentari de P. Vettori sobre la *Poètica* (103); O. P. dona una cita de la *Retòrica* (118); O. P. lloa la traducció que C. Sigonio ha fet de la *Retòrica* (124).

ARRIANUS S. Tetti vol saber si és a Florència l'obra *De speculis comburentibus* [potser és un capítol de *Tactica*] i per això O. P. ho demana a P. Vettori (70).

ATHENAEVS O. P. comanda a M. Manuzio que li'n faci arribar un exemplar en grec (4).

CASSIVS, DIO S'haurà de consultar veiam si identifica el marit d'Octàvia Major (51); pel que fa al primer consolat de Calígula, O. P. creu més el que afirma Suetoni que no aquest autor (58).

CLEMENS ALEXANDRINVS En la seva edició d'aquest autor, P. Vettori va prometre publicar properament els deu llibres de Sext Empíric (70).

DIONYSIVS HALICARNASSEVS Segons O. P., col·loca setze edats entre la presa de Troia i la construcció de Roma (60); O. Maggio en va demanar un exemplar a O. P. (88); O. Panvinio hi ha de cercar els col·legis sacerdotals que va establir Numa (92).

EVRIPIDES O. P. lloa una correcció feta al text d'*Ifigènia a la terra Tàurica* per P. Vettori [v. 811] (28).

EVSEBIVS CAESARIENSIS Manca classificar la seva cronologia dels assiris, egipcis, sicionis i macedonis per a l'obra d'O. Panvinio (30); O. P. fa que O. Panvinio el consulti per a la cronologia de Crist (36); segons aquest, Volusià va romandre en el poder com a emperador vint-i-vuit mesos (45); refereix uns versos acròstics [?] (106).

HERODOTVS O. P. n'ha extret la cronologia dels anys perses (33); ofereix l'equivalència entre els anys perses i les olimpíades (34); O. P. fa temptatives de traducció dels mots inicials del llibre I (120); O. P. en transcriu un fragment per a F. Orsini [II 11, 4] (121); O. P. n'explica un passatge a F. Orsini, referent als rituals d'enterrament dels reis escites [IV 71-72] (122).

HIPARCHVS NICAEEENSIS P. Vettori n'està preparant una edició (130).

HOMERVS A. Masio el fa servir en cita [*Od.* XI 613] (8); ídem [*Il.* XXIV 611] (14).

IOSEPHVS FLAVIVS S'equivoca en atribuir un fill Gai a L. Cèsar, ja que el seu fill és Luci (52); confirma l'existència de la tribu *Mentina* (61); O. P. prefereix l'epigrafia al testimoni d'aquest (73); O. P. se'n refia més que d'una inscripció local (75).

MAXIMVS TYRIVS O. P. es pensa tenir-ne una traducció al llatí (77).

MENELAVS S. Tetti té necessitat de saber si l'obra *Sphaerica* és a Florència, cosa que li comprovarà P. Vettori a instàncies d'O. P. (70).

NICOLAUS DAMASCENVS S. Tetti vol saber si a Florència hi ha *De coniurationibus* i per això O. P. així ho demana a P. Vettori (70).

PAVSANIAS O. P. en demana un exemplar en grec a M. Manuzio (4).

PINDARVS A. Masio en fa servir un passatge [*Olimpica* I, vv. 28-30] per explicar com se sent (15).

PLATO Les seves etimologies no sempre agraden a O. P. (60); a O. P. li agradaria saber pronunciar les síl·labes, els diftongs, etc com aquest (83); G. Faerno es va entestar en una lliçó del *Politicus* (125).

PLVTARCHVS P. Vettori ha enviat a O. P. una carta a través de Jacobo que conté un passatge d'aquest autor (28); A O. P. no li agrada gaire l'ordre que segueix aquest autor (37); no aclareix amb qui era casada Octàvia Major (51). -

POLLVS, IVLIVS O. P. en vol un exemplar en grec i demana a M. Manuzio que li faci arribar (4).

POLYBIVS A. Masio en va remetre un passatge a O. P. [*Hist.* I 58, 5] per comentar aspectes de crítica textual i ara li ho torna a esmentar, dient-li que, si ell no té temps, que remeti el cas a J. Matal (15).

PTOLEMAEVVS Segons O. P., en la seva obra no hi ha cap referència al topònim Feltria (76).

SEXTVS EMPIRICVS O. P. demana a P. Vettori si n'ha arribat a publicar la seva obra (70); P. Vettori ha tingut moltes dificultats per trobar-ne un editor; finalment, sembla que serà Henry Étienne (77).

STEPHANVS BYZANTINVS O. P. desitja disposar-ne d'un exemplar en grec i l'encarrega a M. Manuzio (4); no enregistra el topònim Feltria en la seva obra, si O. P. ho ha llegit bé (76); situa *Atella* entre Càpua i Nàpols [*Ethn.* 142] (105); ídem (106).

STRABO P. Manuzio n'ha de portar a Roma una edició en grec per a O. P. (2); O. P. en demana una edició en grec a M. Manuzio (4); no esmenta el topònim Feltria (76).

TEOPHRASTVS P. Vettori en cerca informació i manuscrits, per la qual cosa O. P. en parla a S. Tetti, el qual elabora un llistat de bibliografia (129). Per manca de bon material per estudiar-lo, P. Vettori de moment l'ha deixat de banda (130).

THVCYDIDES O. P. en demana un exemplar en grec a M. Manuzio (4); compara els arguments del poble amb els de les altres autoritats, fet defensat per O. Panvinio i reprovat per O. P. (34); O. P. es dedica a rastrejar la cronologia que aquest autor proporciona (35).

XENOPHON O. P. n'encarrega un exemplar grec a M. Manuzio (4); O. P. el llegeix per extreure'n la cronologia (35).

XENOPHON EPHESIVS S. Tetti vol saber si la seva obra és a Florencia, per la qual cosa fa que O. P. ho demani a P. Vettori (70).

AUTORS LLATINS

ANTIAS, VALERIVS O. Panvinio n'ha de fer una recerca de la cronologia (33).

AVSONIVS O. Panvinio va transmetre'n a O. P. un vers [AVSON. 23, 4, v. 3, p. 213 Prete] i ara aquest li n'envia possibles variants (43).

CAESAR O. P. cita els *Commentarii Civiles* per demostrar que el fill de Luci Cèsar és Luci i no Gai (52).

CASSIODORVS O. Panvinio l'ha de consultar per a la cronologia de Crist (36); no enregistra el consolat de Galeri i Maximia [any 300 d. C.] (44); afirma que

Volusi va ser emperador durant vint-i-vuit mesos (45).

CELSVS O. P. en fa esment tot parlant del pes del denari (92).

CICERO O. P. en reproduïx un fragment de la *II Tusculana*, [38-40], la qual li ha feta arribar P. Vettori, amb les seves pròpies conjectures (5); O. P. comenta per a P. Manuzio un fragment de *Pro Plancio* (15-16), en el qual es parla de la *Lex Licinia de Sodalitiis* (13); lloança per part d'O. P. del seu estil (17); O. P. dona una cita del llibre II *De Oratore* (51); A *ad Atticum* es diu que el fill de Luci Cèsar és Luci i no Gai (52); després d'haver fet el mateix amb les *ad Atticum*, ara P. Vettori publicarà les *ad Familiares*; O. P., que no es creu que la divisió d'aquesta obra en setze volums fos feta per l'autor o pels seus lliberts, aconsella col·locar les cartes per ordre cronològic i eliminar tot allò que sigui espuri (64); O. P. en dona un exemple en què l'ordre del nom està invertit: primer el *cognomen* que el *nomen* (66); O. P. pensa ara que, si Tiró va ordenar les cartes en la disposició actual, s'han de mantenir així. En comenta alguns passatges [tots són del llibre VI *ad fam.*] (70); O. P. proposa una nova lliçó [*ad fam.* IX, 12] (71); en la seva obra presenta l'abreviatura *Men*, que tant pot correspondre a la tribu *Mentina* com a la *Menenia* (73); testimonia la tribu *Ocriculana* en dues ocasions (75); P. Vettori envia a O. P. les seves lliçons dubtoses de les cartes de Ciceró i aquest últim les comenta amb G. Faerno; en alguns fragments [*ad fam.* X 8], aquests dos no arriben a cap acord (77); O. P. n'espera impacient, les *Ad Familiares* editades per P. Vettori (82); segons O. P., la seva època va ser l'ἀκμὴ de la llatinitat i les paraules gregues eren millor conservades que en temps de Plaute i Terenci i per això li agradaria saber pronunciar a la manera d'aquest. O. P. demana una lliçó d'una carta a P. Vettori [*Att.* I, 10, 1] (83); a mitjan novembre O. P. va rebre l'edició de les *Epistulae ad familiares* feta per P. Vettori (97); O. Maggio en cerca textos que no es troben. O. P. demanarà a C. Sigonio veiam si els té (101); l'ortografia que ha fet servir P. Vettori en l'última edició de les cartes és estranya per al públic (109); Faerno a vegades s'entestava en algunes

l·liçons (125).

CINCIVS ALIMENTVS, L. O. Panvinio n'ha de destriar les referències cronològiques (33).

DIONYSIVS EXIGVVS No és suficient per establir la cronologia de Crist, segons O. P. (34); O. Panvinio dubta dels seus càlculs cronològics (37).

EVTROPIVS Afirma que l'emperador Volusià no va arribar a dos anys al poder (45); segons O. Panvinio, és l'únic autor que mostra un *Gulone*, *cognomen* que ell vol canviar per *Ogulnius* en un passatge literari (62).

FABIVS PICTOR, Q. O. Panvinio n'ha d'extreure les referències a cronologia (33); O. Maggio el va demanar en préstec a O. P. (88).

FESTVS O. P. escriu totes les variants del seu nom. Presenta quatre tribus diferents (abreviades *Pop*, *Pob*, *Pup*, *Pub*), que O. P. creu que són la mateixa, la *Pupinia* (66); C. Sigonio en fa un bon treball. A. Agustín compta amb una edició antiga (67); O. P. pensa que el veritable títol de la seva obra és *De verborum significatione* i no *Antiquitatum Romanarum* (68); A. Agustín ja n'acaba la seva edició, per a la qual ha fet servir molt poques conjectures. C. Sigonio, que també en prepara una, vol deixar-ho córrer (74); O. P. ha pogut veure'n l'edició d'A. Agustín, que jutja encara inacabada (76); C. Sigonio té ordres d'A. Agustín de no deixar en mans d'altri l'edició (92); ídem (95); C. Sigonio en va enviar un foli per a O. Panvinio, perquè el fés arribar a Roma (99); O. P. n'està molt complagut de l'edició d'Agustín supervisada per C. Sigonio (100), tot i que O. P. no l'ha vista (101); és un treball que surt molt ben acabat (104); A. Agustín en lloa la tasca feta per C. Sigonio (107); O. P. l'espera impacient (110); ídem (113).

GELLIVS, AVLVS O. Panvinio hi ha de cercar les referències a la cronologia (33).

HEMINA, CASSIVS O. Panvinio n'ha de fer un llistat de la cronologia (33).

HORATIVS A. Masio el cita [*Carm.* IV 4, v. 28] (15); O. P. recorda -erròniament- que parla d'un tal Vinius, personatge de baixa extracció social (55).

IVSTINIANVS A. Masio, no gaire amant d'aquest autor, n'esmenta un passatge [*Nov.* 146] recentment rescatat per rebutjar les fonts hebrees, tot seguint l'edició d'Haloander de les *Novellae* (14).

LIVIVS, TITVS O. P. vol saber on són uns nous fragments que se n'han trobat, els quals es diu que els té L. Alamanni (5); amb el testimoni d'aquest autor [II 40, 1-4 i V 13, 3] C. Sigonio demostra l'autenticitat de la tribu Vetúria (32); segons O. P., hi trobam testimonis que la tribu Clàudia era tribu abans de ser Clàudia (II 16, 4-9) (34); basant-se en aquest [especialment llibres III i IV], O. P. aclareix a O. Panvinio qui són els *Patricii maiorum gentium* (54); O. P. en vol l'opinió de C. Sigonio quant a un passatge [I 4] (63); parla de l'*agrum allifanum* (105).

LVCRETIVS O. P. n'ha rebut un exemplar (7); O. P. resol els dubtes entorn a la invocació de Venus que tenia Giovanni de la Casa (28).

MARCELLVS VLPIVS Té enregistrat el mot *casteria* (70).

MARTIALIS Fa esment del cònsol L. Arruntius Stella (92); ídem (94).

NEPOS, CORNELIVS Fa esment de la divisió de les cartes *Ad Familiares* de Ciceró en setze volums, a la qual O. P. no li atorga credibilitat (64).

NONIVS O. P. el posa com a exemple canònic (70).

PAVLVS A. Masio el cita per comentar a O. P. uns textos bíblics (14); ídem (15).

PISO O. Panvinio ha de recercar-hi referències cronològiques (33).

PLAVTVS A. Agustín n'aporta una cita de l'*Aulularia* (a. 1, e. 4) per aclarir un passatge d'una carta de Ciceró (27); un fragment [*Asin.* 3, 16] és adduït per O. P. per tal de confrontar-lo amb un mot de Ciceró que és d'interpretació difícil (70).

PLINIVS SECVNDVS Presenta el topònim *Fertini*, parangonable amb Feltro (76); afirma que l'*ager* que va des de Veii cap al mar és el Vaticà [*Nat. Hist.* III 53] (78); O. P. el cita per parlar del pes del denari (92); és citat per O. P. (106); O. P. en proposa correccions a A. Agustín (108); O. P. esmenta les seves referències a la Toscana (132).

POMPONIVS ATTICVS O. P. no té temps d'examinar la seva obra per ajudar O. Panvinio en els càlculs de cronologia (34).

PRISCIANVS O. P. el posa com a exemple canònic (70).

QVADRIGARIVS, CLAVDIVS O. Panvinio n'ha de fer un buidat de la cronologia (33).

QVINTILIANVS O. P. recorda a P. Vettori que recomana no fer mots aguts en llatí (70).

SCRIBONIVS LARGVS O. P. l'esmenta en relació amb el pes del denari (92).

SOCRATES SCHOLASTICVS Dóna per segur el consolat de Sergi i Nigrinià (46).

SOLINVS Segons O. Panvinio, és l'únic autor posterior a ell que discrepa amb Varró (38).

STATIVS Esmenta un personatge que surt a una inscripció, L. Arruntius Stella (92);

ídem (94).

SVETONIUS O. P. troba escaient l'ordenació que segueix en la seva obra (37); no aclareix amb qui és casada Octàvia Major (51); O. P. en fa servir una cita [A. LXIII, 1] per ajudar O. Panvinio a reconstruir la genealogia dels Julis (52); O. P. fa referència al passatge A LXIII 1 (53); O. P. aconsella a O. Panvinio que el llegeixi lentament (58); O. P. en comenta un fragment [A 2, 1] a O. Panvinio i li aconsella llegir-ne acuradament un altre [N 1, 1] (59); O. P. no n'admet fàcilment els errors que li adjudica O. Panvinio (61).

TACITUS Caldrà consultar-lo per saber qui era el marit d'Octàvia Major (51); O. P. l'ha consultat per aclarir quin són els *Patricii maiorum gentium* [ann. llibres 3, 4, 11 i 12](54).

TERENTIUS O. P. en cita l'edició de P. Bembo (70); l'edició pòstuma de G. Faerno ha arribat a O. P. de part de P. Vettori, el qual s'ha encarregat que es dugués a terme, tot i que O. P. encara no ha tingut temps de llegir-la (125); ídem (126).

VARRO P. Manuzio no té temps de fer-ne correccions, però publicarà l'obra amb les correccions d'A. Agustín (11); O. P. vol saber per què dona un nombre més gran d'anys de l'imperi romà que la resta d'autors i encarrega O. Panvinio de cercar-ne la causa (33); tot i ser una autoritat amb molt de pes, O. P. es veu obligat a prescindir de la seva cronologia perquè no coincideix amb cap altra i, a més, no té temps per llegir-lo (34); C. Sigonio n'ha examinat una edició sortida de fresc i hi ha trobat errades (67); O. P. en comenta algunes expressions (69).

VERGILIUS És usat per O. P. [Aen. V 114-123] per indicar a O. Panvinio quins són els *Patricii maiorum gentium* (54).

VICTOR, SEXTVS AVRELIVS Afirma que Volusità va ser emperador vint-i-quatre mesos (45).

VOPISCVS, FLAVIVS O. P. l'ha consultat (46).

BALDESARO se'n va anar de Ferrara per uns dies (2).

BALDINI, Baccio (?-1585) O. P. té ganes de veure'l (103).

BARDI, Thomaso Ha fet arribar una carta de P. Vettori a O. P. (24).

da BARGA, Pietr'Angeli (1517-1595) Ha estat proposat com a professor per a R. de Nobili per P. Vettori. O. P. n'ha demanat referències a B. Ghirolami i F. Iucundo, les quals han estat immillorables. Actualment és professor a la Universitat de Pisa (18); gaudirà d'unes condicions immillorables a casa de R. de Nobili (19); no podrà convertir-se en professor del cardenal degut a la impossibilitat de partir de la Universitat de Pisa aquest any. No obstant això, anirà a parlar amb C. de Medici per sol·licitar permís per deixar-la (20); no ha aconseguit resposta favorable de part del Duca (21); forçosament haurà de romandre a la Universitat de Pisa (22).

BARTHOLI, Lorenzo O. P. ha rebut la notícia que vindrà a Roma (24); ha anat a visitar O. P. a Roma i l'ha trobat encara al llit per la poagra. De totes maneres, O. P. va poder entrevistar-se amb ell i demanar-li certs favors per a P. Vettori (25).

van der BECKE, Liever (1515-1585) Juntament amb A. Masio, tenen idees oposades a les d'O. P., però ambdós se l'estimen molt (14); A. Masio li té molt d'apreci (15); O. P. defensa la labor editorial d'aquest, ja que afirma que les seves edicions a Itàlia són tan valuoses com ho puguin ser les d'Henry Etienne a França i per això el recomana a P. Vettori (26); demana subvencions fins i tot per a petites edicions (82); P. Vettori vol parlar amb ell perquè li publiqui el seu comentari a la *Poètica* d'Aristòtil (115); publicarà l'obra de G.

Calabrese i deixa de banda la de P. Vettori (116).

BELLAIO, RMO. vg. du **BELLAY, J.**

du **BELLAY, Joachim (1525-1560)** Té el palau que abans era de la família de Nobili (53).

BEMBO, Pietro (1470-1547) O. P. cita la seva edició de Terenci (70).

BENIVIENI, Antonio Juntament amb H. Mei, va anar a veure O. P., recomanat per P. Vettori (117).

BENIVIENI, Girolamo O. P. no el coneix directament, però en sap referències per B. Cavalcanti i també per P. Vettori (117).

BEROALDO, Giovanni O. Panvinio li ha enviat una carta a través d'O. P. (80).

BÍBLIA P. Manuzio n'ha de portar un exemplar en grec a Roma per a O. P. (2); O. P. en demana un exemplar grec a M. Manuzio (4); A. Masio en comenta alguns passatges [Deuteronomi XXV 3, *Ecclesiastes* IV 15, *Psalms* 81(82) i Sant Pau *Corint.* II 11, 21] (14); ídem (15).

BIONDO, Flavio (1392-1463) O. P. n'ha arreglat totes les referències a les inscripcions en osc (105).

BLONDO, F. vg. **BIONDO, F.**

BONFADIO, Jacopo (?-1550) Es compatiria d'O. P. si el veiés treballar de valent en la comparació dels concilis grecs amb els llatins (1); envia salutacions a O. P. a través de Giacomo da Siena (2); O. P. li remet salutacions a través de P. Manuzio (3); va passar per Ferrara el novembre de 1538. Havia venut als Giunta unes correccions a algunes *Orationes* de Ciceró fetes per O. P. que s'han perdut i O. P. li n'atribueix la culpa (5).

von BRUNSWICK, Heinrich [Aliat fidel de Carles V], ha ocupat Hamburg tot perseguint Albrecht i castiga tots els que li han ajudat a fugir (15).

BUONFADIO, J. vg. BONFADIO, J.

CALCAGNINI, Celio (1479-1541) O. P. envia recomanacions per a ell a través de la família Manuzio (1); encara no ha tornat a Ferrara (2).

CAMILLO O. P. dóna la notícia de la seva mort, dia quatre d'abril de 1559 (105).

CARAFÀ, Diomedè Card. O. P. informa O. Panvinio que aquest ha partit cap a Venècia (37).

CARLES V Prepara el terreny per a una Dieta [és la de Passau, que no tindrà lloc fins al 1555] (14); ídem. Ha rebut una ambaixada turca (15).

della CASA, Giovanni (1503-1556) Tenia un dubte pel que fa a la invocació a Venus de Lucreci, que O. P. resol (28); O. P. no ha llegit la seva obra *Compositioni Toscane* i, per tant, no pot donar-ne l'opinió a P. Vettori; de tota manera, es compromet a llegir-la (112).

CAVALCANTI, Bartholomeo (1503-1562) Fou qui donà a conèixer P. Vettori a O. P. (5); ha enviat un exemplar de la seva obra *Rhetorica volgare* a O. P. (97); fa més de deu anys que P. Vettori li va enviar H. Mei com a alumne (116); solia parlar molt bé a O. P. d'un tal Benivieni (117).

CHERUBINO Un criat d'O. P. el va cercar per donar-li carta d'O. Panvinio, però se n'havia anat a Nàpols (72); O. P. demana a O. Panvinio que n'ha de fer de la carta (73); O. P. ha donat la carta d'O. Panvinio per a ell al Prior de Sant Agustí (74).

di CONSTANZA, Mons. vg. METZLER, C.

CORNELIO, Giorgio O. P. s'alegra de saber que té una magistratura a Brescia (88).

CUSPINIANO, J. vg. CUSPINIEN, J.

CUSPINIEN, Jean (1473-1529) Gràcies a les referències que O. Panvinio li fa d'aquesta lectura, O. P. ha aclarit dubtes de cronologia romana (33); O. P. encarrega O. Panvinio de consultar-lo per a la cronologia de Crist (36); O. P. confessa que no l'ha llegit, sinó que tan sols el coneix de referències (37).

DANESIO, Giovanni O. P. transmet a P. Manuzio moltes salutacions per a ell (2); ídem (3).

DAVANZATI, Francesco Jove apreciat per O. P. (116).

DELPHINI, Gentile (?-1559) Va morir dia deu de gener de 1559 (95); O. P. informa O. Panvinio de la seva mort (101).

EGINARDVS (ca. 770-ca. 840) O. P. vol que O. Panvinio cerqui la informació que dóna sobre Carlemany (67).

EGIO, Benedetto (?-1567) Ha rebut el correu d'O. Panvinio a través d'O. P. (58); envia a dir a O. Panvinio, per mitjà d'O. P., que no ha d'afegir res més al que aquest li preguntà sobre uns cònsols (66); fa arribar salutacions a O. Panvinio a través d'O. P., aprofitant l'ocasió per fer-li saber que encara no té el seu exemplar dels *Fasti* (87), cosa que O. P. li torna a repetir (89), ídem (90); hauria comprat els *Fasti* d'O. Panvinio, però no es venen a Roma. O. P. li fa arribar salutacions de part d'O. Panvinio (92); és a punt de rebre els *Fasti*, perquè A. Agustín ha escrit als de casa seva de Roma que els hi donin (94); O. P. li ha donat els *Fasti* personalment (95); l'onze de gener anà a visitar O. P. i aquest li féu entrega dels *Fasti* (96); d'ençà que li donà els *Fasti* d'O. Panvinio, O. P. no l'ha vist més (101); ídem (102); té una moneda d'un emperador, *Gallecius*, que O. P. no coneix i que no surt enregistrat en l'obra d'O. Panvinio [perquè en realitat és *Allectus*](111), per la qual cosa O. P. demana a O. Panvinio que esbrini qui és aquest emperador (113).

EGNAZIO, Giovanni Battista (1473-1553) Segons ell, el regnat de l'emperador Volusià fou

de dos anys i vuit mesos (45).

EMILIO, Paolo (?-1529) A París, O. P. va conèixer aquest veronès, que tenia una gran quantitat de textos històrics inèdits (65); autor digne de fe, segons O. P. (72).

EPIGRAFIA Segons O. P., la tribu Papiria està documentada tan sols dos cops en l'epigrafia [CIL XI 5215 i CIL VI 2571] (10); O. P. ha tingut notícia que a Venècia s'ha publicat una inscripció, trobada a Zacint, del sepulcre d'un M. Tul·li [CIL III 22*], que ell creu falsa i en demana el parer a O. Panvinio (59); O. P. torna a demanar l'opinió sobre el sepulcre de Zacint a O. Panvinio i també a C. Sigonio (61); la inscripció de Zacint té mots llatins i mots grecs barrejats. Si ha de pertànyer realment a un M. Tul·li, dels quatre que varen existir, O. P. es decanta per l'últim, el fill de Ciceró (62); O. P. té els seus dubtes que una inscripció de Feltro [CIL V 2071] sigui autèntica, perquè les falsificacions són a l'ordre del dia; de totes maneres, si no fos falsa, l'avantposaria a l'autoritat de F. Josef (73); O. P. troba que la inscripció de Feltro, com a local, tot i ser autèntica, podria contenir errades; per tant, prefereix el testimoni de F. Josef (75); O. P. transcriu un seguit d'inscripcions, gregues [CIG III 5491 i 5752], la primera d'elles acompanyada d'un comentari, i llatines [CIL VI 1686, 8543 i 24616] (91); O. P. anuncia la descoberta recent d'una placa de bronze en el Quirinal [CIL VI 1492] i la descriu (92); O. P. té sis inscripcions a Santa Maria in Via, la transcripció de les quals remetrà a O. Panvinio, juntament amb la placa de bronze del Quirinal. També fa conjectures sobre els personatges que apareixen en aquesta inscripció i en transcriu dues més: una que li ha fet arribar A. Staço [CIL II 2713] i l'altra [CIL IX 2333], publicada incorrectament, l'ha vista A. Agustín. A més, planteja dubtes arran d'unes abreviatures d'una altra inscripció [CIL VI 1686] que és en poder d'A. Maffei (94); O. P. transcriu per a O. Panvinio dues inscripcions procedents d'Allife [CIL IX 2337 i 2338] (95); han arribat a O. P. una trentena d'inscripcions procedents de diferents indrets d'Itàlia, però no pot mostrar-les a ningú sense autorització; en té també cinc a Santa Maria in Via, que remetrà a O. Panvinio. Algunes inscripcions que té A. Maffei han estat transrites i enviades a O. Panvinio per H. Orsini (96); A. Agustín va enviar a O. P. dues inscripcions d'Allife, una amb lletres d'impremta i l'altra escrita per ell, per a O. Panvinio, el qual és advertit per O.

P. que vagi amb compte amb les errades, perquè les inscripcions publicades a Roma fa quaranta anys [és a dir, la *Sylloge* de Mazochi de 1521] són durament criticades per això. Té trenta inscripcions de Brescia, però necessita autorització per lliurar-les a O. Panvinio (99); A. Agustín planteja alguns dubtes a O. P. sobre una inscripció [CIL VI 15944] (118); O. P. té ordres de notificar qualsevol troballa d'aquest tipus a P. Vettori. Li parla de dues inscripcions [CIL VI 1492 i 10247] (125); O. P. informa P. Vettori de la troballa d'una inscripció [CIL I 25] al Capitoli, a la part pròxima a l'arc de Septimi Sever, que sembla ser de la primera guerra púnica. Si això es confirmàs, es convertiria en la més antiga fins al moment (126).

d'ESTE, Ercole II (1508-1559) Va partir de Ferrara el 27 de setembre del 1538 (2); B. Accolti el va convèncer per cridar a Ferrara Paolo Manuzio, per tal d'enaltir la ciutat amb les seves tasques editorials (3).

ETIENNE, Henri (ca. 1460-1520) Fa poc que O. P. n'ha rebut una edició dels fragments d'Anacreont, que li ha enviat H. della Rovere (26); O. P., gran amic seu, el va conèixer a París. Ara serà l'editor de P. Vettori (77).

FAERNO, Gabriele (1520-1561) Envia una carta a P. Manuzio, donant-la a O. P. perquè l'adjunti amb les seves a O. Panvinio i sigui aquest qui s'encarregui de fer-la arribar al seu destinatari final (49); havia comunicat a O. P. que C. Sigonio estava malalt (51); O. P. li ha fet arribar una carta d'O. Panvinio, a la qual aquest s'ha compromès a respondre amb tres folis (61); va visitar O. P. (63); O. P. en va rebre una visita (65); O. P. en remet una carta a O. Panvinio (66); va fer una visita a O. P.; segons aquest, no fa altra cosa que pensar en l'*Itinerarium Antoninianum* (67), del qual en remetrà una còpia amb les seves correccions a O. Panvinio (68); envia una resposta a O. Panvinio a través d'O. P. (69); ha fet arribar a O. P. una carta i una prova d'impremta de P. Vettori. No és d'acord amb aquest últim quant a algunes lliçons de les cartes de Ciceró (70); O. P. s'estranya que O. Panvinio no hagi comentat que ha rebut l'*Itinerarium Antoninianum* d'aquest (72); O. P. li ha enviat una carta d'O. Panvinio (73); comenta amb O. P. lliçons de les cartes de Ciceró, per a la defensa de les quals fa servir l'autoritat de Bernardino Rutilio (77); segons

O. P., és un profeta per a les conjectures de crítica textual (82); O. P. li demana que s'encarregui d'unes actes de còncaves per a O. Panvinio, però no té temps (93); pensa que el fet que els *Fasti* d'O. Panvinio no es venguin a Roma no procedeix de la Inquisició, sinó de la política dels llibreters, que no acabaran de vendre'n la primera edició si ara introdueixen la segona. No té temps de revisar les actes de còncaves per a O. Panvinio. Té l'exemplar dels *Fasti* d'aquest, ja que A. Agustín l'hi va donar (94); O. P. l'ha de saludar en nom d'O. Panvinio (100); no s'avé a cercar actes de còncaves per a O. Panvinio (113); va morir sense veure publicada la seva edició de les comèdies de Terenci, però ara, pòstumament, P. Vettori l'ha editada i n'ha fet arribar un exemplar a O. P., el qual lloa les seves qualitats per a aquesta tasca (125).

FARNESE, Alessandro, Card. Segons O. P., no s'ha portat molt bé amb el seu familiar O. Panvinio, tot i que ara sembla que li ajudarà (55); segons O. P., ha estat prou considerat amb S. Tetti (95).

FASTOS CONSULARS O. P. avisa O. Panvinio que, tot i que es poden fer moltes suposicions, enlloc no s'indica el nom de l'autor (16); de quatre *Fasti Capitolini* que O. Panvinio envià a O. P., un és especialment difícil (29); O. P. es pensa que ha trobat qui n'és l'autor. Tot i que es conservin escrits en marbre, O. P. els atorga el mateix valor que els testimonis de Polibi, Varró, Livi i Dionís (30); O. Panvinio desconfia de l'atribució que fa O. P. de l'autor (31); la primera edició que n'ha fet O. Panvinio (*Fasti et triumph...*) és considerada cara per alguns i per això no la compren. Ara aquest autor en prepara la segona edició, per a la qual O. P. l'aconsella que no escatimi temps a fi que sigui una obra ben acabada (37); O. Panvinio pensa que l'autor no pot ser posterior a Varró. Quant a la seva segona edició dels *Fasti...*, aquest autor afirma que, sense nova epigrafia ni literatura, no es pot millorar la primera (38); O. P. lloa la decisió d'O. Panvinio de publicar-ne la seva edició amb lletres no gaire grosses i l'aconsella publicar-los juntament amb el comentari (52); després de mig any treballant-hi, O. Panvinio ha acabat el seu treball consistent amb l'edició i comentari dels *Fasti* (75), el qual és molt lloat per O. P. (80); O. Panvinio compta amb l'aprovació d'O. P. del seu treball *Commentariorum in Fastos Consulares Appendix* (86); els *Fasti* d'O. Panvinio no es venen a Roma (92); un amic

d'O. P. [no identificat] i ell mateix volen saber per què O. Panvinio, en els *Fasti*, fa servir la grafia *Mammaea* en comptes de *Mamaea*, quan aquesta última és la que surt a totes les monedes (94).

da FERRARA, Mons. vg. SALVIATI, G.

FERRETTI, [?] Va dir a O. P. que a les biblioteques de Ravenna hi ha moltes obres inèdites (74).

FINI, Francesco Anirà a Sicília amb A. Agustín i també representarà allà O. P. (105); O. P. li envia a dir per mitjà d'A. Agustín que no sap notícies de J. Sacrato (106).

FIORDIBELLO, Antonio O. P. ha amagat una carta que li havien enviat els germans Manuzio per tal que aquest no la veiés (2).

FLAMINIO, Mart' Antonio (1498-1550) Rebrà salutacions en nom d'O. P. a través d'A. Masio (4).

FRIAPANI, Mario O. Panvinio li ha cercat B. Arnigio da Brescia com a professor per al seu fill, elecció lloada per O. P. (47).

GABIO, Giovanni Battista És designat com a professor del cardenal R. de Nobili. Segons O. P., es tracta d'un professor mediocre (23); va dur mala sort amb el seu deixeble, que es va morir (106).

GABRIELLO CALABRESE Ha fet arribar a O. P. una carta de P. Vettori (115); ídem (116).

GALLETTI, Nicola Viu a Palermo, riquíssim (106)..

GHIROLAMI, Bernardo O. P. li ha demanat referències de P. A. da Barga com a docent, del qual aquest n'ha dit només alabances. L'envia també a demanar-ne a F. Iucundo (18).

GHISLIERI, Antonio O. Panvinio li ha escrit una carta, de la qual O. P. no en té gaire esperances (92).

GIACOMO da SIENA Va fer una visita efusiva a O. P. a Ferrara i li transmeté salutacions de J. Bonfadio (2).

del GILIO, Thomasso Ha fet arribar una carta d'O. Panvinio a O. P. (94).

GIORGIO da CORINTO vg. **GIORGIO GRECO**

GIORGIO GRECO Està a la cort del Cardenal Benedetto Accolti i treballa de les 15 a les 19 hrs amb O. P. comparant els concilis grecs amb els llatins (1); entregarà a Manuzio Manuzio una carta de part d'O. P. (4).

GIOVAN BATTISTA Germà d'Anton Maria, que O. Panvinio es pensava que era el destinatari d'una carta i ho era el seu germà (111).

GIUNTA, Bernardo Va perdre un plec que contenia unes correccions a les *Orationes* de Ciceró, el qual la família Giunta havia enviat a Florència (5).

GIUNTA, família O. P. els ha escrit amb motiu d'un foli de P. Paceto per a P. Manuzio. Varen enviar unes correccions a les *Orationes* de Ciceró a Florència, però B. Giunta les va perdre (5).

GIUNTA, Giovan Maria O. P. vol que sàpiga del cert a través de P. Manuzio que va rebre la carta acompanyada de diners que li envià (2).

GLAREAN, Henri (1488-1563) O. Panvinio l'ha de consultar, a instàncies d'O. P., per tal d'aclarir la cronologia de Crist (36).

GLAREANO, H. vg. **GLAREAN, H.**

GOGREVE Degut al seu òbit, H. von der Reck surt d'Itàlia per dirigir-se a Konstanz i després cap a la seva pàtria (15).

di GRAVINA, Giovanni Antonio Ha estat substituït [no sabem per qui] (105).

GUICCIARDINO, Angelo Ve a Roma, però O. P. no podrà visitar-lo perquè no pot caminar; en el representació seva hi enviarà H. Mei (103).

HERMANN CONTRACTUS (s. XI d. C.) Afirma que Volusià va ser emperador vint-i-vuit mesos (45).

HERMANNO vg. **HERMANN**

HIERONYMO Fa d'intermediari del correu entre P. Vettori i O. P. (125).

HIERONYMUS, S. A. Masio l'esmenta per entendre un fragment de l'*Ecclesiastés* (14); ídem (15); O. P. en consultarà la *Crònica* (106).

HIPPOLYTO Ara és a Venècia i O. P. demana a O. Panvinio quina opinió tenen de la seva cuina els senyors venecians, especialment la manera de coure el peix (38).

INGHILTERRANO, Card. vg. **POLE, R.**

IUCUNDO, Francesco B. Ghirolami aconsella O. P. que li demani referències sobre P. A. da Barga, el qual en surt molt ben parat (18).

JACOB / JACOMO, Fra O. P. li envia les cartes per a O. Panvinio a Venècia (96).

JACOPO Va informar O. P. que el correu amb P. Vettori arribaria tard per mor d'unes retencions. Va visitar B. Salviati. Partirà cap a la Romanya (28).

JUNIO A. Masio el saludarà per carta en nom d'O. P. (15).

LAMPRIDIO, Benedetto Ha fet una escaramussa amb M. Antimaco (2).

LAPPINO P. Manuzio li ha de fer arribar una comanda de part d'O. P. (2).

LATINIO, Latino (ca. 1513-1593) S'ha d'ocupar de cercar en els textos clàssics passatges que parlin dels banquetes guarnits amb flors, informació útil per a A. Agustín (106); O. P. intenta ajudar-lo juntament amb F. Orsini (123); O. P. li envia salutacions a través de F. Orsini (128); O. P. l'ha de saludar en nom de F. Orsini (131); escriu al dictat una carta d'O. P. a A. Masio (133).

LEANDRE, S. (s. VI d. C.) O. P. n'ha arplegat totes les referències a inscripcions en osc (105).

di LERIDA, Mons. vg. AGUSTÍN, A.

LETO, Pomponio (1428-1498) Diu que Volusià va romandre en el poder durant dos anys (45).

LION de NERLI A vegades O. P. l'ha enviat en representació seva, fa vint-i-vuit anys que són amics (103).

LLEIS O. P. fa referència a la *Lex Licinia de Sodalitiis* esmentada a *Pro Plancio* de Ciceró (13); Llei d'Arcadi i Honori referent als pesos de les mesures de vi i oli (134).

LLENGUA LLATINA O. P. afirma que els *cognomina* referents a parts del cos no són derivatius, sinó primitius femenins de la primera declinació (*Scapula, Sura, Barba, Barbula,...*) (62); O. P. no admet la forma *Lagona*, sinó *Lagena*, però P. Vettori ha trobat aquesta grafia en tres textos antics. Igualment, segons O. P., no es poden confondre mai *ponam* i *poenam* (83).

LOLGIO, Guido O. P. espera el seu prompte retorn de França i demana a O. Panvinio que, quan el vegi, el saludi en nom seu (111); F. Orsini li fa arribar salutacions a través d'O. P. (124); O. P. li transmet una carta de F. Orsini (127).

MAES, Andrea (?-1573) Va enviar dues cartes a O. P. que explicaven el Concili de Trento. Ha de saludar L. Priuli i M. Flaminio en nom d'O. P. (6); ha rebut una carta d'O. P. Enyora O. P. Li sap greu la situació present per què passa Alemanya, ja que, segons ell, el final de la guerra [és la guerra d'Esmalcalda] és lluny encara. Amb les cartes que rep d'O. P. li augmenta enormement el desig d'anar a Itàlia, no per estar en millors condicions, sinó que hi aniria sota qualsevol amo, fos quin fos. Comenta la recent victòria de Carles V sobre els Helvecis. Critica els luterans, que volen destruir la major part del llegat cristià. No vol que J. Matal estigui pendent d'un catàleg que ell ha donat a cercar a O. P., i aquest últim a J. Matal. Envia moltes salutacions a B. Maffei, que recentment ha estat consagrat bisbe i secretari del Papa (8); ha rebut una carta d'O. P. que li ha provocat tristor, perquè li parla de les seves malalties. No sap encara quan podrà tornar a Roma. R. Pole li va dir que, pel seu gust, s'hauria emportat a Anglaterra O. P. com a membre de la seva família, però, degut al seu estat de salut, va desistir-ne. O. P. l'aconsella que no vagi a cap balneari, observació que tindrà en compte, però també consultarà l'opinió d'alguns metges. Una de les condicions que demana A. Masio per anar a Roma és la de tenir la manutenció coberta, cosa que O. P. no considera tan primordial. Enyora O. P. Li detalla la seva economia durant els últims anys. Pel que fa a una qüestió [no esmentada], O. P. per una banda, i ell mateix i Torrentino per l'altra, tenen postures enfrontades, les quals cap d'ells no vol canviar. En un incendi [la crema de llibres jueus decretada pel Papa] va perdre quaranta escuts. Al millor lloc on podia fer exègesi de la Bíblia, a Roma, per la riquesa de bibliografia, ara hi mancaran llibres. Informa que en les *Novellae* de Justinià segons l'edició d'Haloander F. Torres i d'altres han trobat alguns passatges que perjudiquen els escriptors hebreus [*Nov.* 146]. Confirma una expressió que apareix en en *Nou Testament* de la qual O. P. li havia demanat l'opinió, i li'n dóna la cita en llatí [St. Marc VII 11], perquè en grec només té l'obra d'Homer. Per confirmar el valor d'aquest passatge, fa servir altres contextos bíblics en què es parla del mateix tema [*Talmud*, Sant Pau II als Corintis XI 24 i *Deuteronomi XXV* 3]. Comenta les últimes notícies de política

internacional. Demana a O. P. que mediti sobre un altre passatge bíblic [*Ecclesiastés IV 15*] i li ho expliqui. Fa referència a un passatge de Sant Jeroni, per explicar el que entén del passatge. Tradueix literalment de l'hebreu el mateix passatge bíblic i en demana la interpretació a O. P., per a la qual considera utilíssim el coneixement d'aquesta llengua (14); ha rebut dues cartes d'O. P., una en llatí i l'altra en vulgar. Va estar en un balneari per millorar la salut, però no li va anar gaire bé. Ara demana disculpes a O. P. per no haver-li fet cas, ja que aquest li ho desaconsellava, tot i que va seguir les indicacions del metge. Expressa com se sent a través d'un fragment de Píndar [*Olimpica I*, vv. 28-30]. Esmenta la correspondència entre un text bíblic que ja va explicar a O. P. [carta 14, St. Marc VII 11] i el *Talmud*. Els càlculs que O. P. li ha esmentat per carta quant a centumvirs, centúries, decúries, etc. li semblen molt assenyats. *Reccus* [Heinrich von der Reck] va prometre-li que aniria cap a Alemanya, però n'ha rebut una carta des de Milà en què li diu que passarà per Konstanz i partirà cap a casa, per la mort del canceller [Gogreve]. Potser veurà J. Paiz de Castro i Rogesium, els quals saludarà de part d'O. P., així com també saludarà per carta Junio i Remigio en nom d'aquest. Ja va demanar anteriorment ajut a O. P. per a la crítica textual d'un passatge de Polibi [Hist. I 58, 5], que ara li torna a recordar i l'adverteix que, si ell no pot, faci arribar la qüestió a J. Matal. Té molt d'apreci per L. Torrentino. Informa O. P. de les últimes novetats polítiques que circulen per Alemanya, però, de totes maneres, n'hi ha algunes que no sap del cert (15); fa molt de temps que O. P. no té notícies seves, tot i que afirmava que no podia viure sense saber noves d'O. P. (133).

MAFFEI, Achille Rep salutacions d'A. Masio a través d'O. P. (6); ha enviat una carta a O. P. perquè la faci arribar a O. Panvinio (63); O. P. li ha enviat una carta d'O. Panvinio (73); no té encara l'exemplar de la nova edició dels *Fasti* d'O. Panvinio (89); ídem (90); hauria comprat els *Fasti*, però a Roma no se'n venen. O. P. li fa arribar salutacions de part d'O. Panvinio (92); és a punt de rebre els *Fasti*, ja que A. Agustín ha donat ordres als de casa seva de Roma que els hi entreguin. Té una inscripció en bronze [CIL VI 1686], en la qual hi ha unes abreviatures que no s'entenen; O. P. les remet a O. Panvinio perquè les desxifri (94); O. P. li ha fet arribar els *Fasti*, però en aquest exemplar hi falten algunes pàgines (95); no hi manca cap pàgina, sinó que l'enumeració no és correcta (101); ídem (102); O.

P. li ha fet arribar una carta d'A. Agustín (106).

MAFFEI, Bernardino A. Masio li envia salutacions i també l'enhonorabona, ja que s'ha enterat que l'acaben de fer bisbe i secretari del Papa Pau III (8).

MAFFEI, Philipus A. Masio el troba massa innocent (15).

MAGGIO, Ottaviano (ca. 1545-ca. 1600) Va demanar ajut a O. P. pel que fa a uns textos de Dionís d'Halicarnàs i de Fabi Píctor i aquest el va posar en contacte amb G. B. Rasario (88); com que no podia comprar els *Fasti* d'O. Panvinio a Roma, va demanar-los a O. P., el qual els hi va deixar (92); O. P. el troba molt bona persona (100); necessita uns textos de Ciceró que no es troben, per a la qual cosa demana a O. P. que els aconseguixi deixats per C. Sigonio (101); O. P. li dóna les cartes perquè les faci arribar a O. Panvinio (102); ídem (110); ha lliurat a O. P. una carta d'O. Panvinio (111).

MAGNULO, Paolo O. P. està molt enfeinat i no pot acomplir la tasca que aquest li havia encomanat (1).

MALCHIONE Ha donat a O. P. una carta d'O. Panvinio (92); O. P. li'n dóna una altra perquè la remeti a O. Panvinio (94).

MANUZIO, Antonio O. P. li fa saber que encara no ha trobat els textos d'Ariosto que aquest li havia encarregat (1); ha arribat a un acord amb els seus oncles (3); O. P. li transmet moltes salutacions (4).

MANUZIO, Manuzio Ha enviat a O. P. un present, que són nous moscades i gibrells de vidre (1); O. P. s'excusa amb ell perquè fa temps que no li ha escrit i en la seva carta, enviada a través de Giorgio da Corinto, li demana una sèrie de llibres grecs: la Bíblia, Estrabó, Tucídides, Xenofont, Ateneu, Juli Pòl·lux i Esteve editats per Aldo Manuzio, així com també Pausànies i Herodià. O. P. li proposa que aconselli favorablement el seu germà Paolo quant a una proposta molt bona [la residència a Ferrara] que li han fet, la qual

hauria d'acceptar. Hi ha hagut acord entre ell i el seu germà Antonio per una banda, i els seus oncles per l'altra (4).

MANUZIO, Paolo (1512-1574) Va enviar dues cartes acompanyades de llibres a O. P. , que aquest va rebre el dia de Pentecosta (1); O. P. desitja trobar-lo a Roma. Ha de fer arribar una comanda d'O. P. a Lappino. Ha de portar a Roma una biblia grega i el text grec d'Estrabó per a O. P. (2); va enviar a O. P. un exemplar manuscrit, per tal que aquest l'entregàs a B. Accolti. O. P. li va transmetre salutacions a través d'un metge amic seu [potser J. Cincio], però no sap si li han arribat o no. O. P. li transmet una proposta de B. Accolti i Cosimo de Medici que consisteix en convertir-lo en l'impressor oficial del *Duca* i en lligar-lo a Ferrara, per tal d'augmentar-ne el prestigi, tal com el seu pare Aldo va enaltir Venècia. O. P. li aconsella no desaprofitar aquesta oportunitat, ja que inicialment ja disposarà de dos mil escuts (3); pel que fa a la proposta que a través d'O. P. li féu B. Accolti, d'anar-se'n a Ferrara, encara no ha contestat (4); O. P. ha escrit als Giunti informant-lo que té un escrit de P. Paceto per a ell (5); ha concertat una entrevista d'un amic seu amb O. P. Es troba al llit amb una dolència pectoral (9); fa saber a O. P. que ha estat pare d'un fill [Girolamo] i l'encarrega de dir-ho a A. Agustín. Confessa haver deixat de banda les correccions a l'obra de Varró, però confia plenament amb les que pugui fer A. Agustín i s'ofereix a publicar-lo (11); intenta animar O. P. perquè superi la desgràcia que li ha sobrevingut en morir-se el seu patró, el cardenal G. Salviati (12); rep explicacions en una carta que li remet O. P. pel que fa als seus dubtes respecte a la *Lex Licinia de Sodalitiis*, esmentada en *Pro Plancio* de Ciceró (13); A. Agustín fa una lloança de la seva edició amb comentari de les cartes de Ciceró (27); O. P. encarrega O. Panvinio que li faci arribar carta de G. Faerno (49); O. P. vol saber si li ha arribat una carta transmesa a través d'O. Panvinio (51), el qual confirma que li ha fet arribar una carta d'O. P. (52); havia donat bones referències de C. Sigonio a O. P. abans que aquest el coneixés (54); O. P. desaconsella que se'l tingui en compte per a una edició, ja que passa per un mal moment (74); confirma a O. P. l'ortografia correcta llatina d'una llista de mots i de nom de tribus, afegint-hi d'on en té la confirmació: els acompanya amb les sigles L(ibri), S(assi), M(etalli) o G(rammatici antichi) (79); té una salut feble, però O. P. li demanarà si pot editar uns comentaris a la *Poètica* d'Aristòtil que ha elaborat P. Vettori (97); passa

per un mal moment, ja que se li ha mort un germà, el seu sogre ha perdut el cap i, a més, té un procés judicial perillós sense tenir-ne cap culpa (106); O. P. torna a escriure a P. Vettori dient-li que de cap manera no pot demanar-li que faci l'edició dels comentaris a la *Poètica* (109); té una mala situació (114); el Papa i el cardenal Seripando l'han nomenat impressor oficial del Vaticà (117); O. P. l'ha de saludar en nom de F. Orsini (124); O. P. li fa arribar una carta de F. Orsini (127).

MARCVS, EV. A. Masio intenta explicar a O. P. el significat del mot κορβᾶν que apareix a VII, 11 (14).

MARIO O. P. no sap si encara és a Venècia i, en aquest cas, encarrega els Manuzio de saludar-lo en nom seu i del Cardenal B. Accolti (1).

MASIO, A. vg. **MAES, A.**

MASSARELLO, Angelo (1510-1566) O. P. li ha remès una carta d'O. Panvinio (59); ha rebut carta d'O. Panvinio a través d'O. P. (67); no ha pogut obtenir un exemplar dels *Fasti* d'O. Panvinio (95); ídem (96).

MATAL, Jean (1520-1597) A. Masio no vol que li faci la feina de cercar un catàleg que desitja aconseguir (8); O. P. li remetrà, si ell no pot dedicar-s'hi, un passatge de Polibi que A. Masio cerca aclarir (15); va enviar una carta a O. P. i ara aquest li respon, content pel seu ajut perquè pugui seguir gaudint de les rendes de l'abadia de Sicília, demanant-li de nou que l'ajudi. Ha de parlar del cas amb F. Richardott i amb Paccium (98); de la cort d'aquest han arribat notícies a O. P. que el rei enviarà A. Agustín a Sicília (104).

MATTHEO O. P. li envia salutacions per mitjà d'O. Panvinio (29).

de MEDICI, Cosimo (1519-1574) Li serà demanada la seva influència per aconseguir P. A. da Barga com a professor de R. de Nobili (19); es desentén del favor que li ha demanat la família de Nobili, argumentant que aquest any la Universitat de Pisa ha de fer una